

PUBLII
TERENTII AFRI
COMOEDIAE

Ad optimorum Exemplarium fidem recensitae,

Accesserunt

VARIAE LECTIONES,
Quae in Libris MSS. & Eruditorum Commen-
tariis notatu digniores occurrunt.

TOM. II.

LONDINI,
Impensis J. et P. KNAPTON, et G. SANDBY.
MDCCLJ.

166 i 16

PUBLI
TERRENTI APRI
COMEDIAE

PUBLI

COMOEDIAE

ACTUS

SCENAE

RE

VAR

LIBR

PAC

MO

PRO

LOG

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

ST

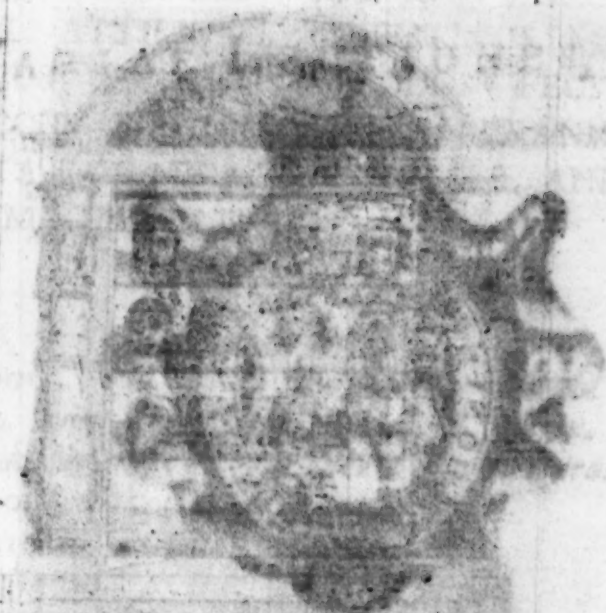
ST

ST

ST

ST

ST

LONDON

MDCCL

1 Sannio. 2 Geta. 3 Demea. 4 Mixio. 5 Canthara.
 6 Sostrata. 7 Hegio. 8 Tibicina. 9 Syrus.
 10 Dromo. 11 Ctesipho. 12 Eschinus. 13 Parmeno.

J. S. Müller Sc.

P. T E R E N T I I

A D E L P H I,

ACTA LUDIS FUNEBRIBUS L. AEMILII
PAULI. QUOS FECERE Q. FABIVS MAX-
IMVS, P. CORNELIVS AFRICANVS. EGE-
RE L. ATTILIVS PRAENESTINVS, MI-
NUCIVS PROTIVS. MODOS FECIT
FLACCVS CLAVDIVS, TIBIVS SARRANIS.
FACTA E GRAECA MENANDRU. L. ANI-
CIO, M. CORNELIO COSS.

Personae.

PROLOGVS.	SOSTRATA, <i>matrona.</i>
MICIO, <i>senex.</i>	CANTHARA, <i>nutrix.</i>
DEMEA, <i>senex.</i>	PAMPHILA, <i>puerpera.</i>
SANNIO, <i>leno.</i>	GETA, <i>servus.</i>
AESCHINVS, <i>adolescens.</i>	HEGIO, <i>servus.</i>
SYRVS, <i>servus.</i>	DROMO, <i>servus.</i>
CTESIPHO, <i>adolescens.</i>	

Personae mutae.

TIBICINA, Ctesiphonis *amica.*
PARMENO, *servus.*

ADELPHORUM ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

DUOS cum haberet Demea adolescentulos,
 Dat Micioni fratri adoptandum Aeschinum:
 Sed Ctesiphonem retinet. hunc citharistriae
 Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
 Frater celabat Aeschinus; famam quoque 5
 Amoris in se transferebat: denique
 Fidicinam lenoni eripuit, vitiaverat
 Idem Aeschinus civem Atticam pauperculam;
 Fidemque dederat, hanc sibi uxorem fore.
 Demea iurgare, et graviter ferre. mox tamen, 10
 Ut veritas patefacta est, ducit Aeschinus
 Vitiatam, positur Ctesipho citharistriae,
 Exorato suo patre duro Demea.

P. T E R E N T I I
A D E L P H I.

P R O L O G U S.

Postquam poeta sensit scripturam suam
 Ab iniquis observari, et adversarios
 Rapere in peiorem partem, quam acturi sumus,
 Indicio de se ipse erit : vos eritis iudices,
 Laudine an vitio duci factum id oporteat.
 Synapothnescontes Diphili comoedia est :
 Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
 In Graeca adolescens est, qui lenoni eripit
 Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
 Reliquit integrum : eum hic locum sumisit sibi 19
 In Adelphos : verbum de verbo expressum extulit.
 Eam nos acturi sumus novam : pernoscite,
 Furtumne factum existumetis, an locum
 Reprehensum, qui praeteritus negligentia est.
 Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles 15
 Eum adjuvare, assidueque una scribere :
 Quod illi maledictum vehemens esse existumant,
 Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
 Qui vobis universis, et populo placent :
 Quorum opera in bello, in otio, in negotio, 20
 Sui quisque tempore usus est sine superbia.

Dehinc ne exspectetis argumentum fabulae :
 Senes qui primi venient, hi partem aperient :
 In agendo partem ostendent. facite, aequanimitas
 Poetae ad scribendum augeat industriam.

ACTUS I. SCENA I.

M I C I O.

STorax, non rediit hac nocte a coena Aeschinus,
 Neque servulorum quisquam, qui advorsum
 ierant !

Profecto hoc vere dicunt : si absis uspiam,
 Aut ibi si cesses, evenire ea satius est,
 Quae in te uxor dicit, et quae in animo cogitat 5
 Irata, quam illa, quae parentes propitii.
 Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
 Aut tete amari, aut potare, atque animo obsequi,
 Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
 Ego, quia non rediit filius, quae cogito ? 10
 Quibus nunc sollicitor rebus ? ne aut ille alserit,
 Aut uspiam ceciderit, aut praefregerit
 Aliquid. vah, quenquamne hominem in animum
 instituere, aut
 Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi !
 Atque ex me hic natus non est, sed ex fratre. is
 adeo

15
 Dissi-

Diffimili studio est. jam inde ab adolescentia
Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium
Secutus sum : et, quod fortunatum isti putant,
Uxorem nunquam habui. ille contra, haec om-
nia :

Ruri agere vitam : semper parce ac duriter 20

Se habere : uxorem duxit : nati filii

Duo. inde ego hunc majorem adoptavi mihi :

Eduxi a parvulo, habui, amavi pro meo :

In eo me oblecto : solum id est carum mihi.

Ille ut item contra me habeat, facio sedulo : 25

Do, praetermitto : non necesse habeo omnia

Pro meo jure agere : postremo, alii clanculum

Patres quae faciunt, quae fert adolescentia,

Ea ne me celet, consuefeci filium.

Nam qui mentiri, aut fallere infuerit patrem,
aut 39

Audebit, tanto magis audebit caeteros.

Pudore et liberalitate liberos

Retinere, satius esse credo, quam metu.

Haec fratri mecum non conveniunt, neque placent.

Venit ad me saepe clamitans, quid agis, Micio ? 35

Cur perdis adolescentem nobis ? cur amat ?

Cur potat ? cur tu his rebus sumtum suggeris ?

Vestitu nimio indulges : nimium ineptus es.

Nimium ipse est durus, praeter aequomque et
bonum :

Et errat longè, mea quidem sententia, 40
 Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
 Vi quod sit, quam illud, quod amicitia adjungitur.
 Mea sic est ratio, et sic animum induco meum :
 Malo coactus qui suum officium facit,
 Dum id rescitum lri credit, tantisper cavet : 45
 Si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit.
 Ille, quem beneficio adjungas, ex animo facit ;
 Studet par referre ; praesens absensque idem erit.
 Hoc patrium est, potius consuefacere filium
 Sua sponte recte facere, quam alieno metu. 50
 Hoc pater ac dominus interest. hoc qui nequit,
 Fateatur nescire imperare liberis.
 Sed estne hic ipse, de quo agebam ? et certe is est.
 Nescio quid tristem video. credo jam, ut solet,
 Jurgabit. salvom te advenire, Demea, 55
 Gaudemus.

ACTUS I. SCENA II.

D E M E A, M I C I O.

EHEM, opportune : teipsum quaerito.
 M. Quid tristis es ? D. rogas me, ubi nobis
 Aeschinus
 Dicit, quid tristis ego sim ? M. dixim hoc fore ?
 Quid fecit ? D. quid ille fecerit ? quem neque
 pudet
 Quid-

Quidquam, nec metuit quenquam, neque legem
putat.

Tenere se ullam. nam illa, quae antehac facta
sunt,

Omitto: modo quid designavit? M. quidnam id
est?

D. Fores effregit, atque in aedes irruit

Alienas: ipsum dominum atque omnem familiam

Mulcavit usque ad mortem: eripuit mulierem, id

Quam amabat. clamant omnes indignissime

Factum esse, hoc advenienti quot mihi, Micio,

Dixere? in ore est omni populo, denique,

Si conferendum exemplum est, non fratrem videt

Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?

Nullum hujus simile factum? haec cum illi,

Micio,

Dico, tibi dico. tu illum corrumpi finis.

M. Homine imperito nunquam quidquam in-
justius,

Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

D. Quorsum istuc? M. quia tu, Demea, haec
male judicas.

Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum:

Scortari, neque potare; non est: neque fores

Effringere, haec si neque ego, neque tu fecimus,

Non fuit egestas facere nos. tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.

Injuriū est. nam si esset unde id fieret,
 Faceremus : et tu illum tuum, si esses homo,
 Sineres nunc facere, dum per aetatem licet,
 Potius quam, ubi te exspectatum ejecisset foras,
 Alieniore aetate post faceret tamen. 30

D. Proh Jupiter ! tu homo adigis me ad insaniam.
 Non est flagitium facere haec adolescentulum ?
 M. ah,

Ausculda ; ne me obtundas de hac re saepius.
 Tuum filium dedisti adoptandum mihi :
 Is meus est factus : si quid peccat, Demea, 35
 Mihi peccat : ego illi maxumam partem feram.
 Opsonat ? potat ? olet unguenta ? de meo.
 Amat ? dabitur a me argentum, dum erit com-
 modum ;

Ubi non erit, fortasse excludetur foras.
 Fores effregit ? restituentur. discidit 40
 Vestem ? refarcietur. est, dis gratia,
 Et unde haec fiant, et adhuc non molesta sunt.
 Postremo aut desine, aut cedo quemvis arbitrum :
 Te plura in hac re peccare ostendam. D. hei mihi !
 Pater esse discite ab illis, qui vere sciunt. 45

M. Natura tu illi pater es, consiliis ego.
 D. 'Tun' consulis quidquam ? M. ah ! si pergis,
 abiero.

D. Siccine agis ? M. an ego toties de eadem re audiam ?

D. Curae est mihi. M. et mihi cura est : verum,
 Demea, Curemus

Curemus aequam uterque partem : tu alterum, 50
Ego item alterum. nam ambos curare, prope-
modum

Reposcere illum est, quem dedisti. D. ah Micio !
M. Mihi sic videtur. D. quid istuc ? tibi si istuc
placet,

Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.

Jam si verbum unum posthac. M. rursum, De-
mea,

55
Irascere ? D. an non credis ? repeton' quem dedi ?
Aegre est. alienus non sum. si obsto — hem, de-
fino.

Unum vis curem : curo : et est dis gratia,
Quom ita, ut volo, est. iste tuus ipse sentiet
Posterius : nolo in illum gravius dicere. 60

M. Nec nihil, neque omnia haec sunt, quae dicit.
tamen

Non nihil molesta haec sunt mihi : sed ostendere,
Me aegre pati, illi nolui. nam ita est homo :

Cum placo, advorsor sedulo, et deterreo ;

Tamen vix humane patitur : verum si augeam, 65

Aut etiam adjutor sim ejus iracundiae,

Insaniam profecto cum illo. etsi Aeschinus

Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.

Quam hic non amavit meretricem, aut cui non
dedit

Aliquid ? postremo nuper (credo jam omnium 70

Taede-

Tacebat) dixit velle uxorem ducere.
 Sperabam jam defervisse adolescentiam :
 Gaudebam. ecce autem de integro : nisi, quid-
 quid est,
 Volo scire, atque hominem convenire, si apud
 forum est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO, AESCHINUS.

Obscuro, populares, ferte misero atque inno-
 centi auxilium :

Subvenite inopi. AE. otiose, nunc jam illico hic
 confiste :

Quid respectas ? nihil periculi est : nunquam, dum
 ego adero, hic te

Tanger. s. ego istam invitis omnibus.

AE. Quanquam est scelestus, non committet ho-
 die unquam iterum ut vapulet.

s. Aeschine, audi : ne te ignarum fuisse dicas
 meorum morum ;

Leno ego sum. AE. scio. s. at ita, ut usquam fuit
 fide quisquam optuma.

Tu quod te posterius purges, hanc injuriam mihi
 nolle

Factam esse ; huius non faciam. crede hoc, ego
 meum jus persequar ;

Neque

Neque tu verbis solves unquam, quod re mihi
malefeceris. 10

Novi ego vestra haec: nollem factum: iusjuran-
dum dabitur, te esse

Indignum injuria hac; indignis tum egomet sum
acceptus modis.

AE. Abi prae strenue ac fortis aperi. s. caeterum
hoc nihil facis.

AE. I intro nunc jam. s. at enim non finam. AE.
accede illuc, Parmeno;

Nimum istoc abisti: hic propter hunc assiste.
hem, sic volo. 15

Cave nunc jam oculos a meis oculis quoquam de-
moveas tuos,

Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo
in mala haereat.

s. Istuc volo ergo ipsum experiri. AE. hem, ser-
va. omitte mulierem.

s. O facinus indignum! AE. geminabit, nisi ca-
ves. hei misero mihi!

AE. Non innueram: verum in istam partem po-
tius peccato tamen. 20

I nunc jam. s. quid hoc rei est? regnumne, Aes-
chine, hic tu possides?

AE. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

s. Quid tibi rei mecum est? AE. nihil. s. quid?
nostri qui sum? AE. non desidero.

s. Te-

s. Tetigin' tui quidquam? AE. si attigisses, ferres infortunium.

s. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi? 25

Responde. AE. ante aedes non fecisse erit melius hic convicium:

Nam si molestus pergis esse, jam intro abripiere, atque ibi

Usque ad necem operiere loris. s. loris liber? AE. sic erit.

s. O hominem impurum! hiccine libertatem aiunt esse aequam omnibus?

AE. Si satis jam debacchatus es, leno, audi si vis nunc jam. 30

s. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? AE. mitte ista, atque ad rem redi.

s. Quam rem? quo redeam? AE. jamne me vis dicere id, quod ad te attinet?

s. Cupio, aequi modo aliquid. AE. vah, leno iniqua me non volt loqui!

s. Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentium,

Perjurus, pestis: tamen tibi a me nulla est orta injuria. 35

AE. Nam hercle etiam hoc restat. s. illuc quaeso redi, quo coepisti, Aeschine.

AE. Minis viginti tu illam emisisti, quae res tibi vortat male: Ar-

Argenti tantum dabitur. s. quid, si ego tibi illam
nolo vendere?

Coges me? AE. minime. s. namque id metui.

AE. neque vendundam censeo,

Quae libera est: nam ego liberali illam assero
causa manu. 40

Nunc vide utrum vis; argentum accipere, an
causam meditari tuam.

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. s. proh su-
preme Jupiter!

Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuria.

Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit
meam.

Ob malefacta haec tantidem emtam postulat sibi
tradier. 45

Homini misero plus quingentos colaphos infregit
mihi.

Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum
jus postulat.

Age, jam cupio, modo si argentum reddat. sed
ego haec hariolor:

Ubi me dixero dare tanti, testes faciet illico.

Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras,
redi. 50

Id quoque possum ferre, si modo reddat, quan-
quam injurium est.

Verum cogito id, quod res est: quando eum
quaestum occeperis, Acci-

Accipiunda et missitanda injuria adolescentium est.

Sed nemo dabit : frustra egomet mecum has rationes puto.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, SANNIO.

TA C E, egomet conveniam ipsum : cupide accipiat jam faxo, atque etiam Bene dicat secum esse actum. quid istuc, Sannio, est, quod te audio

Nescio quid cum hero concertasse ? SA. nunquam vidi iniquius

Certationem comparatam, quam haec hodie inter nos fuit.

Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi sumus. 5

SY. Tua culpa. SA. quid agerem ? SY. adolescenti morem gestum oportuit.

SA. Qui potui melius, qui hodie usque os prae-
bui ? SY. age, scis quid loquar ?

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum. hui !

Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululum,

Atque

Atque adolescenti esses morigeratus, hominum
homo stultissime; 10

Ne non tibi istuc foeneraret? SA. ego spem pre-
tio non emo.

SY. Nunquam rem facies. abi, nescis inescare
homines, Sannio.

SA. Credo istuc melius esse: verum ego nunquam
adeo astutus fui,

Quin, quidquid possem, malletm auferre potius
in praesentia.

SY. Age, novi tuum animum: quasi jam usquam
tibi sint viginti minae, 15

Dum huic obsequare. praeterea autem, te aiunt
proficisci Cyprum. SA. hem.

SY. Coemisse hinc, quae illuc veheres, multa;
navem conductam: hoc scio,

Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris,
tamen hoc ages.

SA. Nusquam pedem. perii hercle: hac illi spe
hoc inceperunt. SY. timet.

Injeci scrupulum homini. SA. o scelera! illud
vide, 20

Ut in ipso articulo oppressit. emtae mulieres
Complures, et item hinc alia, quae porto Cyprum.
Nisi eo ad mercatum venio, ~~damnum maximum~~
est.

Nunc si hoc omitto, actum agam: ubi illinc re-
diero, Nihil

Nihil est, refrixerit res: nunc demum venis? 25

Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,

Quam aut hic manere tam diu, aut tum persequi.

SY. Jamne enumerasti id quod ad te rediturum
putes?

SA. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere
Aeschinum?

Per oppressionem ut hanc mi eripere postulet? 30

SY. Labascit. unum hoc habeo. vide si satis
placet:

Potius, quam venias in periculum, Sannio,

Servesne an perdas totum, dividuum face.

Minas decem conradet alicunde. SA. hei mihi!

Etiam de sorte nunc venio in dubium miser. 35

Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:

Praeterea colaphis tuber est totum caput.

Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. SY. ut
lubet.

Numquid vis, quin abeam? SA. imo hercle hoc
quaeso, Syre?

Ut ut haec sunt facta, potius, quam lites sequar, 40

Meum mihi reddat, saltem quanti emta est. Syre,

Scio te non usum antehac amicitia mea:

Memorem me dices esse, et gratum. SY. sedulo

Faciam. sed Ctesiphonem video: laetus est

De amica. SA. quid, quod te oro? SY. paulisper
mane.

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO, SYRUS.

A B S quisvis homine, cum est opus, benefici-
cium accipere gaudeas :

Verum enimvero id demum juvat, si quem
aequom est facere, is bene facit.

O frater, frater, quid ego nunc te laudem ? satis
certo scio,

Nunquam ita magnifice quidquam dicam, id vir-
tus quin superet tua.

Itaque unam hanc rem me habere praeter alios
praecipuam arbitror, 5

Fratrem homini nemini esse primarum artium
magis principem.

s. O Ctesipho. c. o Syre, Aeschinus ubi est ? s.
ellum, te exspectat domi. c. hem.

s. Quid est ? c. quid sit ? illius opera, Syre,
nunc vivo. festivum caput !

Quin omnia sibi post putarit esse prae meo com-
modo !

Maledicta, famam, meum amorem, et peccatum,
in se transtulit. 10

s. Nihil pote supra. c. quidnam fores crepuit ?

s. mane, mane, ipse exit foras.

TOM. II.

Q

ACTUS

ACTUS II. SCENA IV.

AESCHINUS, SANNIO, CTESIPHO, SYRUS.

UBI ille est sacrilegus? SA. me quaerit.
numquidnam effert? occidi:

Nil video. AE. ehem, opportune: teipsum quaerito. quid fit, Ctesipho?

In tuto est omnis res. omitte vero tristitiam tuam.

c. Ego illam hercle vero omitto, qui quidem te habeam fratrem: o mi Aeschine!

O mi germane! ah, vereor coram in os te laudare amplius, 5

Ne id assentandi magis, quam quo habeam gratum, facere existumes.

AE. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos, Ctesipho.

Hoc mihi dolet, nos pene fero scisse, et pene in eum locum

Redisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.

c. Pudebat. AE. ah, stultitia est istaec, non pudor; tam ob parvolam 10

Rem pene e patria! turpe dictu. deos quaeso, ut istaec prohibeant.

c. Peccavi. AE. quid ait tandem nobis Sannio?

SY. jam mitis est.

AE. Ego

AB. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam. tu intro ad illam, Ctesipho.

SA. Syre, insta. SY. eamus; namque hic properat in Cyprum. SA. ne tam quidem;

Quamvis etiam maneo otiosus hic. SY. reddetur, ne time. 15

SA. At ut omne reddat. SY. omne reddet; tace modo, ac sequere hac. SA. sequor.

C. Heus, heus Syre. SY. hem, quid est? C. obsecro hercle, hominem istum impurissimum Quamprimum absolvitote; ne, si magis irritatus fiet,

Aliqua ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuo perierim.

SY. Non fiet: bono animo es. tu cum illa te intus oblecta interim, 20

Et lectulos jube sterni nobis, et parari caetera.

Ego jam, transacta re, convortam me domum cum opsonio.

C. Ita quaeso: quando hoc bene successit, hilarem hunc fumamus diem.

ACTUS III. SCENA I.

S O S T R A T A, C A N T H A R A.

O Bsecro, mea nutrix, quid nunc fiet? C. quid fiat, rogas? Q 2 Recte

Recte edepol, spero. s. modo dolores, mea tu,
occipiunt primulum.

c. Jam nunc times, quasi nunquam adfueris,
nunquam tute pepereris.

s. Miseram me! neminem habeo, solae sumus:
Geta autem hic non adest;

Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui ac-
cersat Aeschinum. 5

c. Pol is quidem jam hic aderit: nam nunquam
unum intermittit diem,

Quin semper veniat. s. solus mearum miseriarum
est remedium.

c. E re nata melius fieri haud potuit, quam fac-
tum est, hera;

Oblatum quando vitium est, quod ad illum atti-
net potissimum,

Talem, tali genere atque animo, natum ex tanta
familia. 10

s. Ita pol est, ut dicis. salvus nobis, deos quaeso,
ut fiet.

ACTUS III. SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

NUNC illud est, quod, si omnes omnia sua
consilia conferant,

Atque

Atque huic malo salutem quaerant, auxilii nihil
afferant;

Quod mihi que, heraeque, filiaeque herili est.
vae misero mihi!

Tot res repente circumvallant, unde emergi non
potest,

Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia. 5

Hocce seculum? o scelera! o genera sacrilega!
o hominem impium!

s. Me miseram, quidnam est, quod sic video ti-
midum et properantem Getam?

c. Quem neque fides, neque iusjurandum, neque
illum misericordia

Repressit, neque reflexit, neque quod partus in-
stabat prope,

Cui miserae indigne per vim vitium obtulerat. s.
non intellego 10

Satis, quae loquatur. c. propius, obsecro, acce-
damus, Sofrata. c. ah,

Me miserum, vix sum compos animi, ita ardeo
iracundia.

Nihil est, quod malim, quam totam familiam
dari mihi obviam,

Ut iram hanc in eos evomam omnem, dum aegri-
tudo haec est recens:

Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar
modo, 15

Seni

Seni animam primum exstinguerem ipsi, qui illud
produxit scelus :

Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus il-
lum lacerarem modis !

Sublimem medium primum arriperem, et capite
in terram statuerem,

Ut cerebro dispergat viam.

Adolescenti ipsi eriperem oculos, post haec prae-
cipitem darem. 20

Caeteros ruerem, agerem, raperem, tunderem,
et prosternerem.

Sed cesso hoc malo heram impertiri propere ? s.
revocemus Geta. G. hem,

Quisquis es, sine me. s. ego sum Sostrata. G. ubi
ea est ? teipsam quaerito :

Te exspecto. oppido opportune te obtulisti mi
obviam,

Hera. s. quid est ? quid trepidas ? G. hei mihi !
s. quid festinas, mi Geta ? 25

Animam recipe. G. prorsus. s. quid istuc prorsus
ergo est ? G. periimus.

Actum est. s. eloquere ergo, obsecro te, quid sit.
G. jam. s. quid jam, Geta ?

G. Aeschinus. s. quid is ergo ? G. alienus est ab
nostra familia. s. hem,

Perii, quare ? G. amare coepit aliam. s. vae
miseræ mihi !

G. Neque

c. Neque id occulte fert: a lenone ipse eripuit
palam. 30

s. Satin' hoc certum est? c. certum. hisce oculis
egomet vidi, Sofrata. s. ah,

Me miseram! quid credas jam? aut cui credas?
nostrumne Aeschinum,

Nostram vitam omnium, in quo nostrae spes
opesque omnes sitae

Erant, qui sine hac jurabat se unum nunquam
victurum diem,

Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat
patris, 35

Ita obsecraturum, ut liceret hanc sibi uxorem
ducere!

c. Hera, lacrimas mitte, ac potius, quod ad
hanc rem opus est, porro prospice.

Patiamurne, an narremus cuiquam? c. au, au
mi homo, sanusne es? an

Hoc proferendum tibi videtur esse usquam? c.
mihi quidem non placet.

Jam primum, illum alieno animo a nobis esse,
res ipsa indicat. 40

Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias ibit,
fat scio;

Tua fama, et gnatae vita in dubium veniet. tum
si maxime

Fateatur, cum amet aliam, non est utile hanc
illi dari. Q4 Qua-

Quapropter quoquo pacto tacito est opus. s. ah,
minime gentium :

Non faciam. G. quid ages? s. proferam. G. hem,
mea Sostrata, vide quam rem agas. 45

s. Pejore res loco non potis est esse, quam in hoc,
quo nunc fita est.

Primum indotata est : tum praeterea, quae fe-
cunda ei dos erat,

Periit : pro virgine dari nuptum non potest. hoc
reliquom est,

Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem
amiserat.

Postremo, quando ego conscia mihi sum, a me
culpam esse hanc procul, 50

Nec pretium, neque rem ullam intercessisse illa
aut me indignam, Geta,

Experiar. G. quid istic? accedo, ut melius dicas,
s. tu, quantum potes,

Abi, atque Hegioni cognato hujus rem enarrato
omnem ordine :

Nam is nostro Simulo fuit summus, et nos co-
luit maxume.

G. Nam hercle alius nemo respicit nos. s. pro-
pera tu, mea Canthara: 55

Curre, obstetricem arcesse, ut, cum opus sit, ne
in mora nobis fiet,

ACTUS

ACTUS III. SCENA III.

D E M E A.

Disperii. Ctesiphonem audiui filium
 Una fuisse in raptione cum Aeschino.
 Id misero restat mihi mali, si illum potest,
 Qui alicui rei est, etiam ad nequitiam eum ab-
 ducere.

Ubi ego illum quaeram? credo abductum in ga-
 neum 5

Aliquo. persuasit ille impurus, fat scio.
 Sed eccum Syrum ire video. hinc scibo jam, ubi
 fiet.

Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
 Eum quaeritare, nunquam dicet carnufex.
 Non ostendam id me velle. 10

ACTUS III. SCENA IV.

S Y R U S, D E M E A.

OMNEM rem modo feni,
 Quo pacto haberet, enarramus ordine.
 Nil quidquam vidi laetius. d. proh Jupiter,
 Hominis stultitiam! s. collaudavit filium:
 Mihi,

Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias. 5
 D. Disrumpor. s. argentum adnumeravit illico:
 Dedit praeterea in sumtum dimidium minae:
 Id distributum sane est ex sententia. D. hem,
 Huic mandes, si quid recte curatum velis.
 s. Ehem Demea, haud aspexeram te: quid
 agitur? 10

D. Quid agatur? vestram nequeo mirari satis
 Rationem. s. est hercle inepta, ne dicam dolo,
 Atque absurda. pisces caeteros purga, Dromo:
 Congrum istum maximum in aqua finito ludere
 Tantisper: ubi ego rediero, exossabitur; 15
 Prius nolo. D. haecine flagitia? s. mihi quidem
 non placent:

Et clamo saepe. salsamenta haec, Stephanio,
 Fac macerentur pulchre. D. di vestram fidem!
 Utrum studione id sibi habet, an laudi putat
 Fore, si perdiderit gnatum? vae misero mihi! 20
 Videre videor jam diem illum, cum hinc egens
 Profugiet aliquo militatum. s. o Demea,
 Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est
 Videre, sed etiam illa, quae futura sunt,
 Prospicere. D. quid? istaec jam penes vos psal-
 tria est? 25

s. Ellam intus. D. eho, an domi est habiturus?
 s. credo, ut est

Dementia. D. haecine fieri? s. inepta lenitas

Patris,

Patris, et facilitas prava. D. fratris me quidem
 Pudet, pigetque. S. nimium inter vos, Demea, ac
 Non, quia ades praesens, dico hoc, pernimum
 interest. 30

Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es :
 Ille, somnium. fineres vero illum tu tuum
 Facere haec ? D. finerem illum ? aut non sex to-
 tis mensibus

Prius olfecissem, quam ille quidquam coeperet ?
 S. Vigilantiam tuam tu mihi narras ? D. sic fiet 35
 Modo, ut nunc est, quaeso. S. ut quisque suum
 volt esse, ita est.

D. Quid eum ? vidistin' hodie ? S. tuumne filium ?
 Abigam hunc rus. jamdudum aliquid ruri agere
 arbitror.

D. Satin' scis ibi esse ? S. oh, qui egomet produxi.
 D. optume est.

Metui, ne haereret hic. S. atque iratum admo-
 dum. 40

D. Quid autem ? S. adortus jurgio fratrem apud
 forum

De psaltria istac. D. ain' vero ? S. vah, nil reticuit:
 Nam, ut numerabatur forte argentum, intervenit
 Homo de improvise: coepit clamare; Aeschine,
 Haecine flagitia facere te ? haec te admittere 45
 Indigna genere nostro ? D. oh, oh, lacrumo
 gaudio.

S. Non

s. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.

d. Salvus sit, spero; est similis majorum suum.

s. hui.

d. Syre, praeceptorum plenus istorum ille. s. phy,

Domi habuit, unde disceret. d. fit sedulo: 50

Nil praetermitto: consuefacio: denique

Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis fumere exemplum sibi.

Hoc facito. s. recte sane. d. hoc fugito. s. callide.

d. Hoc laudi est. s. istaec res est. d. hoc vitio
datur. 55

s. Probissime. d. porro autem. s. non hercle
otium est

Nunc mihi auscultandi. pisces ex sententia

Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio
est.

Nam id nobis tam flagitium est, quam illa,
Demea,

Non facere vobis, quae modo dixi: et, quod
queo, 60

Conservis ad eundem istunc praecipio modum.

Hoc falsum est, hoc adustum est, hoc lautum est
parum:

Illud recte, iterum sic momento: sedulo

Moneo, quae possum pro mea sapientia.

Postremo, tanquam in speculum, in patinas,
Demea, 65

Inspicere

Inspicere jubeo, et moneo quid facto usus sit.

Inepta haec esse, nos quae facimus, sentio.

Verum quid facias? ut homo est, ita morem geras.

Numquid vis? D. mentem vobis meliorem dari.

S. Tu rus hinc ibis? D. recta. S. nam quid tu
hic agas, 70

Ubi, si quid bene praecipias, nemo obtemperet?

D. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem
huc veneram,

Rus abiit: illum curo unum; ille ad me attinet.

Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit. 74

Sed quis illic est, quem video procul? estne Hegio

Tribulis noster? si satis cerno, is hercle est. vah,

Homo amicus nobis jam inde a puero. di boni!

Nae illiusmodi jam magna nobis civium

Penuria est. homo antiqua virtute ac fide:

Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice. 80

Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias

Restare video! vah, vivere etiam nunc lubet.

Opperiar hominem hic, ut salutem et conloquar.

ACTUS III. SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

PROH di immortales, facinus indignum,
Geta!

Quid

Quid narras? G. sic est factum. H. ex illan' familia

Tam illiberale facinus esse ortum! o Aeschine,
 Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet
 De psaltria hac audivit: id illi nunc dolet 5
 Alieno; pater is nihili pendit. hei mihi!
 Utinam hic prope adesset alicubi, atque audiret
 haec.

H. Nisi facient quae illos aequom est, haud sic auferent.

G. In te spes omnis, Hegio, nobis fita est:
 Te solum habemus: tu es patronus, tu pater: 10
 Ille tibi moriens nos commendavit senex.

Si deferis tu, periiimus. H. cave dixeris:
 Nec faciam, neque me satis pie posse arbitror.

D. Adibo. salvere Hegionem plurimum 14
 Jubeo. H. oh, te quaerebam ipsum; salve, Demea.

D. Quid autem? H. major filius tuus Aeschinus,
 Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
 Neque liberalis functus officium est viri.

D. Quid istuc est? H. nostrum amicum noras Simul

Atque aequalem? D. quid ni? H. filiam ejus virginem 20

Vitiavit. D. hem! H. mane; nondum audisti, Demea,

Quod est gravissimum. D. an quidquam est etiam amplius? H. Vero

H. Vero amplius: nam hoc quidem ferundum
aliquo modo est.

Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:

Humanum est. ubi scit factum, ad matrem vir-
ginis

Venit ipse ultro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.

Ignotum est, tacitum est, creditum est. virgo
ex eo

Compressu gravida facta est. mensis hic decimus
est:

Ille bonus vir nobis psaltriam, si dis placet, 30
Paravit, quicum vivat, illam deferat.

H. Pro certon' tu istaec dicis? H. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Practerea, ut captus est fervorum, non malus,
Neque iners, alit illas; solus omnem familiam 35
Sustentat: hunc abduce, vinci: quaere rem.

G. Imo hercle extorque, nisi ita factum est, De-
mea.

Postremo, non negabit, coram ipsum cedo.

D. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic re-
spondeam,

Scio. P. miseram me! differor doloribus. 40

Juno Lucina, fer opem, serva me obsecro. H. hem!

Numnam illa, quaeso, parturit? G. certe, He-
gio. H. hem!

Illaec

Illaec fidem nunc voſtram implorat, Demea.
Quod vos vis cogit, id voluntate impetret.
Haec primum ut fiant, deos quaefo, ut vobis decet:
Sin aliter animus voſter eſt, ego, Demea,
Summa vi defendam hanc, atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: una a pueris parvolis
Sumus educſti: una ſemper militiae et domi
Fuimus: paupertatem una pertulimus gravem. 50
Quapropter nitar, faciam, experiar; denique
Animam relinquam potius quam illas deferam.
Quid mihi reſpondeſ? D. fratrem conveniam,

Hegio:

Is quod mihi de hac re dederit conſilium, id ſequar.

H. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo co-
gites, 55

Quam vos facillime agitis, quam eſtis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume vos aequo animo aequa noſcere
Oportet, ſi vos vultis perhiberi probos.

D. Redito. fient, quae fieri aequom eſt, omnia. 60

H. Decet te facere. Geta, duc me intro ad Soſtra-
tam.

D. Non me indicente haec fiunt. utinam hoc ſit
modo

Defunctum. verum nimia illaec licentia

Profecto evadet in aliquod magnum malum. 64

Ibo, requiram fratrem, ut in eum haec evomam.

ACTUS

ACTUS III. SCENA VI.

HEGIO.

BONO animo fac sis, Sostrata, et istam,
 quod potes,
 Fac consolere. ego Micionem, si apud forum est,
 Conveniam, atque, ut res gesta est, narrabo ordine.
 Si est, factururus ut sit officium suum,
 Faciat: sin aliter de hac re est ejus sententia; 5
 Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimum
 sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO, SYRUS.

AIN' patrem hinc abisse rus? s. jamdudum.
 c. dic fodes. s. apud villam est.
 Nunc cum maxume operis aliquid facere credo.
 c. utinam quidem,
 Quod cum salute ejus fiat, ita se defatigarit velim,
 Ut triduo hoc perpetuo prorsum e lecto nequeat
 surgere.

s. Ita fiat, et istoc si quid potis est rectius. c. ita.
 nam hunc diem

Tom. II.

R

5
 Misere

Misere nimis cupio, ut coepi, perpetuum in laetitia degere.

Et illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia prope est :

Quod si abesset longius,

Prius nox oppressisset illic, quam huc revorti posset iterum.

Nunc, ubi me illic non videbit, jam huc recurret, sat scio :

Rogitabit me, ubi fuerim ; quem ego hodie toto non vidi die : 10

Quid dicam ? s. nihilne in mentem ? c. nunquam quidquam. s. tanto nequior.

Cliens, amicus, hospes, nemo est vobis ? c. sunt : quid postea ?

s. Hisce opera ut data sit. c. quae non data sit ? non potest fieri. s. potest.

c. Interdiu : sed si hic pernocto, causae quid dicam, Syre ? 15

s. Vah, quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari !

Quin tu otiosus es : ego illius sensum pulchre calleo.

Cum fervit maxime, tam placidum quam ovem reddo. c. quomodo ?

s. Laudarier te audit libenter. facio te apud illum deum :

Virtutes

Virtutes narro. c. meas? s. tuas. homini illico
lacrumae cadunt, 20

Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. c. quid-
nam est? s. lupus in fabula.

c. Pater adest? s. ipse est. c. Syre, quid agimus?
s. fuge modo intro: ego videro.

c. Si quid rogabit, nusquam tu me: audistin'?
s. potin' ut desinas?

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRUS.

NA E ego homo sum infelix! primum fra-
trem nusquam invenio gentium:

Praeterea autem, dum illum quaero, a villa mer-
cenarium

Vidi: is filium negat esse ruri: nec, quid agam,
scio.

c. Syre. s. quid ais? c. men' quaerit? verum.
c. perii. s. quin tu animo bono es.

d. Quid hoc, malum, infelicitatis? nequeo satis
decernere: 5

Nisi me credo huic esse natum rei, ferendis miseriis.

Primus sentio mala nostra: primus rescisco om-
nia:

Primus porro obnuntio. aegre solus, si quid fit,
fero. R 2 s. Rideo

s. Rideo hunc : primum ait se scire : is solus nescit omnia.

d. Nunc redeo : si fortè frater redierit, viso. c. Syre,

Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. s. etiam tacès ?

Ego cavebo. c. nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi.

Nam me jam in cellam aliquam cum illa concludam. id tutissimum est.

s. Age, tamen ego hunc amovebo. d. sed eccum sceleratum Syrum.

s. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest. 15

Scire equidem volo, quot mihi sint domini. quae haec est miseria ?

d. Quid ille gannit ? quid volt ? quid ais, bone vir ? hem, est frater domi ?

s. Quid, malum, bone vir, mihi narras ? equidem perii. d. quid tibi est ?

s. Rogitas ? Ctesipho me pugnīs miserum et istam psaltriam

Usque occidit. d. hem, quid narras ? s. hem, vide ut discidit labrum. 20

d. Quamobrem ? s. me impulsore hanc emtam esse ait. d. non tu eum rus hinc modo

Produce aiebas ? s. factum. verum venit post insaniens : Nihil

Nihil pepercit. non puduisse verberare hominem
senem,

Quem ego modo puerum tantillum in manibus
gestavi meis?

D. Laudo, Ctesipho: patrissas. abi, virum te ju-
dico.

25

S. Laudas? nae ille continebit posthac, si sapiet,
manus.

D. Fortiter. s. perquam; quia miseram mulierem
et me servolum,

Qui referire non audebam, vicit: hui, perfor-
titer!

D. Non potuit melius. idem, quod ego, sensit,
te esse huic rei caput.

Sed estne frater intus? S. non est. D. ubi illum
quaeram, cogito.

30

S. Scio ubi sit, verum hodie nunquam monstrabo.

D. hem, quid ais? S. ita.

D. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. S. at
nomen nescio

Illius hominis, sed locum novi ubi sit. D. die
ergo locum.

S. Nostin' porticum apud macellum hanc deor-
sum? D. quidni noverim?

S. Praeterito hac recta platea sursum. ubi eo ve-
neris,

35

Clivus deorsum vorsus est, hac praecipitato:
postea

R 3

Est

Est ad hanc manum facellum : ibi angiportum
propter est.

D. Quonam? s. illic, ubi etiam caprificus magna
est : D. novi. s. hac pergito.

D. Id quidem angiportum non est pervium. s.
verum hercle. vah,

Censen' hominem me esse? erravi. in porticum
rursum redi. 40

Sane hac multo propius ibis, et minor est erratio.
Scin' Cratini hujus ditis aedes? D. scio. s. ubi
eas praeterieris,

Ad sinistram hac recta platea : ubi ad Dianae
veneris,

Ito ad dextram : prius, quam ad portam venias,
apud ipsum lacum

Est pistrilla, et exadvorsum fabrica : ibi est. D.
quid ibi facit? 45

s. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.

D. Ubi potetis vos : bene sane. sed cesso ad eum
pergere?

s. I sane : ego te exercebo hodie, ut dignus es,
filicernium.

Aeschinus odiose cessat : prandium corrumpitur :
Ctesipho autem in amore est totus. ego jam pro-
spiciam mihi. 50

Nam jam adibo, atque unum quidquid, quod
quidem erit bellissimum,

Car-

Carpam, et cyathos forbillans paulatim hunc
producam diem.

ACTUS IV. SCENA III.

MICIO, HEGIO.

EGO in hac re nihil reperio, quamobrem
lauder tantopere, Hegio.

Meum officium facio: quod peccatum a nobis
ortum est, corrigo.

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero,
qui ita putant

Sibi fieri injuriam, ultro si, quam fecere ipsi, ex-
postulant;

Et ultro accusant. id quia non est a me factum,
agis gratias? 5

H. Ah, minime: nunquam te aliter, atque es,
in animum induxi meum.

Sed quaeso, ut una mecum ad matrem virginis
eas, Micio;

Atque istaec eadem, quae mihi dixti, tute dicas
mulieri;

Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse et il-
lam psaltriam.

M. Si ita aequom censes, aut si ita opus est facto,
eamus. H. bene facis: 10

R 4

Nam

Nam et illi animum jam rellevabis, quae dolore
ac miseria

Tabescit; et tuo officio fueris functus. sed si aliter
putas,

Egommet narrabo quae mihi dixti. M. imo ego ibo.
H. bene facis:

Omnes, quibus res sunt minus secundae, magis
sunt, nescio quo modo,

Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt
magis: 15

Propter suam impotentiam, se semper credunt
neglegi.

Quapropter teipsum purgare ipsi coram, placabilius
est.

M. Et recte, et verum dicis. H. sequere me ergo
hac intro. M. maxime.

ACTUS IV. SCENA IV.

A E S C H I N U S.

Discrucior animi. hocce de improvise mali
mihi objici

Tantum, ut neque quid me faciam, nec quid
agam, certum fiet?

Membra metu debilia sunt: animus timore ob-
stupuit;

Pectore

Pectore consistere nihil consilii quit. vah,
Quomodo me ex hac expediam turba? 5
Tanta nunc suspicio de me incidit, neque ea im-
merito.

Sofrata credit mihi me psaltriam hanc emisse:
id anus

Mihi indicium fecit..

Nam ut hinc forte ea ad obstetricem erat missa,
ubi vidi eam, illico

Accedo, rogo, Pamphila quid agat; jam par-
tus adfiet;

Eone obstetricem accersat. illa exclamat, abi, abi
jam, Aeschine: 10

Satis diu dedisti verba, fat adhuc tua nos frus-
trata est fides.

Hem, quid istuc obsecro, inquam, est? valeas;
habeas illam quae placet.

Sensi illico id illas suspicari: sed me reprehendi
tamen,

Ne quid de fratre garrulae illi dicerem, ac fieret
palam.

Nunc quid faciam? dicam fratris esse hanc?
quod minime est opus 15

Usquam efferri. age, mitto: fieri potis est, ut ne
qua exeat.

Ipsam id metuo ut credant: tot concurrunt veri-
similia:

Ego-

Egom et rapui : ipse egomet solvi argentum : ad
me abducta est domum.

Haec adeo mea culpa fateor fieri, non me hanc
rem patri,

Ut ut erat gesta, indicasse? exorasssem, ut eam
ducerem. 20

Cessatum usque adhuc est : nunc porro, Aeschine,
expergiscere.

Nunc hoc primum est : ad illas ibo, ut purgem
me. accedam ad fores.

Perii : horresco semper, ubi pultare hasce oecipio
fores miser.

Heus, heus : Aeschinus ego sum : aperite aliquis
actutum ostium.

Prodit nescio quis. concedam huc. 25

ACTUS IV. SCENA V.

MICIO, AESCHINUS.

ITA, ut dixi, Sostrata,
Facite : ego Aeschinum conveniam, ut, quo
modo acta haec sunt, sciat.

Sed quis ostium hoc pultavit? AE. pater hercle
est : perii. M. Aeschine.

AE. Quid huic hic negoti est? M. tune has pe-
pulistis fores? tacet.

Cur

Cur non ludo hunc aliquantisper? melius est: 5
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit
credere.

Nil mihi respondes? AE. non equidem istas,
quod sciam.

M. Ita? nam mirabar quid hic negoti esset tibi.
Erubuit: salva res est. AE. dic fodes, pater,
Tibi vero quid istic est rei? M. nihil mihi qui-
dem. 10

Amicus quidam me a foro abduxit modo
Huc advocatum sibi. AE. quid? M. ego dicam
tibi.

Habitant hic quaedam mulieres pauperculae:
Ut opinor, has non nosse te, et certo scio:
Neque enim diu huc commigrarunt. AE. quid
tum postea? 15

M. Virgo est cum matre. AE. perge. M. haec
virgo orba est patre:

Hic meus amicus illi genere est proximus:
Huic leges cogunt nubere hanc. AE. perii. M.
quid est?

AE. Nil: recte: perge. M. is venit, ut secum
avehat:

Nam habitat Miletii. AE. hem, virginem ut se-
cum avehat? 20

M. Sic est. AE. Miletum usque, obsecro? M. ita.
AE. animo male est.

Quid

Quid ipsae ? quid aiunt ? M. quid illas censes ?
nihil enim.

Commenta mater est, esse ex alio viro,
Nescio quo, puerum natum ; neque eum no-
minat :

Priorem esse illum, non oportere huic dari. 25

AE. Eho, nonne haec iusta tibi videntur postea ?

M. Non. AE. obsecro, non ? an illam hinc ab-
ducet, pater ?

M. Quid illam ni abducat ? AE. factum a vobis
duriter,

Immisericorditerque, atque etiam, si est, pater,
Dicendum magis aperte, inliberaliter. 30

M. Quamobrem ? AE. rogas me ? quid illi tan-
dem creditis

Fore animi misero, qui cum illa consuevit prior,
Qui infelix, haud scio, an illam misere nunc
amat,

Cum hanc sibi videbit praesens praesenti eripi,
Abduci ab oculis ? facinus indignum, pater ! 35

M. Qua ratione istuc ? quis despondit ? quis de-
dit ?

Cui, quando, nupsit ? auctor his rebus quis est ?
Cur duxit alienam ? AE. an federe oportuit

Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc
Illinc veniret, expectantem ? haec, mi pater, 40

Te dicere aequom fuit, et id defendere.

M. Ridi-

M. Ridiculum ! advorsumne illum causam dicere,

Cui veneram advocatus ? sed quid ista, Aeschine, Nostra ? aut quid nobis cum illis ? abeamus. quid est ?

Quid lacrimas ? AE. pater, obsecro, ausculta.

M. Aeschine, audiavi omnia, 45

Et scio : nam te amo : quo magis, quae agis, curae sunt mihi.

AE. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi pater,

Ut me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehementer dolet ;

Et me tui pudet. M. credo hercle : nam ingenium novi tuum

Libérale : sed vereor ne indiligens nimium fies. 50

In qua civitate tandem te arbitrare vivere ?

Virginem vitiaisti, quam te jus non fuerat tangere.

Jam id peccatum primum magnum ; magnum, at humanum tamen.

Fecere alii saepe, item boni : at postquam id evenit, cedo,

Numquid circumspexti ? aut numquid tute prospexti tibi, 55

Quid fieret, qua fieret ? si te ipsum mihi puduit dicere ;

Qua

Qua resciscerem? haec dum dubitas, menses abierunt decem.

Prodidisti te, et illam miseram, et gnatum, quod quidem in te fuit.

Quid? credebas dormienti haec tibi confecturos deos?

Et illam sine tua opera in cubiculum iri deductum domum?

Nolim caeterarum rerum te fœcundem eodem modo.

Bono animo es, duces uxorem hanc. AE. hem!

M. bono animo es, inquam, AE. pater,

Obsecro, num ludis tu nunc me? M. ego te? quamobrem? AE. nescio:

Quia tam misere hoc esse cupio verum, ideo vereor magis.

M. Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem accersas: abi.

65

AE. Quid? jamne uxorem? M. jam. AE. jam?

M. jam, quantum potest. AE. di me, pater,

Omnes oderint, ni magis te quam oculos nunc ego amo meos.

M. Quid? quam illam? AE. aequè. M. perbenigne. AE. quid? ille ubi est Milesius?

M. Abiit, periit, navem ascendit. sed cur cessas?

AE. abi, pater:

69

Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certo scio,

Quo

Quo vir melior multo es quam ego, obtemperaturos magis.

M. Ego eo intro, ut, quae opus sunt, parentur. tu fac, ut dixi, si sapia.

AE. Quid hoc negoti? hoc est patrem esse? aut hoc est filium esse?

Si frater aut sodalis esset, qui magis morem gereret?

Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem!

75

Itaque adeo magnam mi iniecit sua commoditate curam,

Ne forte imprudens faciam, quod nolit, sciens cavebo.

Sed cesso ire intro, ne morae meis nuptiis egomet stem.

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

DEcessus sum ambulando. ut, Syre, te cum tua

Monstratione magnus perdat Jupiter.

Perreptavi usque omne oppidum; ad portam, ad lacum:

Quo non? ne fabrica illic ulla erat, nec fratrem
homo

Vidisse

Vidisse se aiebat quisquam. nunc vero domi
Certum obsidere est usque donec redierit.

ACTUS IV. SCENA VII.

M I C I O, D E M E A.

IB O, illis dicam nullam esse in nobis moram.
D. Sed eccum ipsum. te jamdudum quaero,
Micio.

M. Quidnam? D. fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis. M. ecce autem. D. nova,
Capitalia. M. ohe, jam. D. ah, nescis qui vir
sit. M. scio. 5

D. O stulte, tu de psaltria me somnias
Agere. hoc peccatum in virginem est civem. M.
scio.

D. Eho, scis, et patere? M. quidni patiar? D.
dic mihi,

Non clamas? non infans? M. non. malim qui-
dem.

D. Puer natus est. M. di bene vortant. D. virgo
nihil habet. 10

M. Audivi. D. et ducenda indotata est? M. sci-
licet.

D. Quid nunc futurum est? M. id enim quod
res ipsa fert:

Illinc

Illinc huc transferetur virgo. D. o Jupiter!

Istoccine pacto oportet? M. quid faciam amplius?

D. Quid facias? si non ipsa re tibi istuc dolet, 15

Simulare certe est hominis. M. quin jam virginem

Despondi: res composita est: fiunt nuptiae:

Demsi metum omnem. haec magis sunt hominis.

D. caeterum,

Placet tibi factum, Micio? M. non, si queam

Mutare: nunc, cum non queo, aequo animo
fero. 20

Ita vita est hominum, quasi, cum ludas tesseris;

Si illud, quod maxume opus est jactu, non cadit,

Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.

D. Corrector! nempe tua arte viginti minae

Pro psaltria periere: quae, quantum potest, 25

Aliquo abjicienda est; si non pretio, gratiis.

M. Neque est, neque illam sane studeo vendere.

D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. pro
divum fidem!

Meretrix et materfamilias una in domo!

M. Cur non? D. sanum te credis esse? M. equi-
dem arbitror. 30

D. Ita me di ament, ut video ego tuam ineptiam,

Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

M. Cur non? D. et nova nupta eadem haec dis-
cet? M. scilicet.

TOM. II.

S

D. Tu

D. Tu inter eas, restim ductans, saltabis. M.
probe.

D. Probe? M. et tu nobiscum una, si opus sit.
D. hei mihi ! 35

Non te haec pudent? M. jam vero omitte, De-
mea,

Tuam istanc iracundiam, atque ita, uti decet,
Hilarum ac lubentem fac te gnati in nuptiis.

Ego hos conveniam, post redeo. D. o Jupiter!
Hancine vitam! hoscine mores! hanc demen-
tiam ! 40

Uxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domus sumtuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa si cupiat Salus,
Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACTUS IV. SCENA VIII

S Y R U S, D E M E A.

EDEPOL, Syrisce, te curasti molliter,
Lauteque munus administraſti tuum.

Abi. sed postquam intus sum omnium rerum
fatur,

Prodeambulare huc libitum est. D. illud sis vide
Exemplum disciplinae! s. ecce autem hic adest
Senex noster. quid fit? quid tu es tristis? D. oh,
scelus ! s. Ohe,

s. Ohe, jam : tu verba fundis hic sapientia ?
 D. Tun' ? si meus esses. s. dis quidem esses, Demea,
 Ac tuam rem constabiliffes. D. exemplo omnibus
 Curarem ut esses. s. quamobrem ? quid feci ? p.
 rogas ? 10

In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
 Quod vix sedatum fatis est, potasti, scelus,
 Quasi re bene gesta. s. sane nollem huc exitum.

ACTUS IV. SCENA IX.

DROMO, SYRUS, DEMEA.

HEUS Syre, rogat te Ctesipho, ut redeas.
 s. abi.

DE. Quid ? Ctesiphonem hic narrat ? s. nihil.
 DE. eho, carnufex,

Est Ctesipho intus ? s. non est. DE. cur hic no-
 minat ?

s. Est alius quidam, parasitaster parvulus,
 Nostin' ? DE. jam scibo. s. quid agis ? quo abis ?
 DE. mitte me. 5

s. Noli, inquam. DE. non manum abstines, mas-
 tigia ?

An tibi jam mavis cerebrum dispergam hic ? s.
 abit.

Edepol commissatorem haud sane commodum,

Praefertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
 Nisi, dum hae filesunt turbae, interea in angu-
 lum 10
 Aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi. sic
 agam.

ACTUS V. SCENA I.

M I C I O, D E M E A.

PARATA a nobis sunt, ita ut dixi, Softrata,
 Ubi vis. quisnam a me pepulit tam graviter
 fores?

D. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid
 clamem, aut querar?

O coelum! o terra! o maria Neptuni! M. hem
 tibi,

Rescivit omnem rem: id nunc clamat illicet. 5
 Paratae lites: succurrendum est. D. eccum, adest
 Communis corruptela nostrum liberum.

M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.

D. Repressi, redii, mitto maledicta omnia:

Rem ipsam putemus. dictum hoc inter nos fuit, 10

Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,

Neve ego tuum? responde. M. factum est, non
 nego.

D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?

Cur

Cur emis amicam, Micio ? numquid minus
Mihi idem jus aequom est esse, quod mecum est
tibi ? 15

Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M. Non aequom dicis; non: nam vetus verbum
hoc quidem est,

Communia esse amicorum inter se omnia.

D. Facete! nunc demum istaec nata oratio est.

M. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea. 20
Principio, si id te mordet, sumtum filii
Quem faciunt; quaeso, hoc facito tecum cogites:
Tu illos duo olim pro re tollebas tua,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore;
Et me tum uxorem credidisti scilicet 25
Ducturum. eandem illam rationem antiquam
obtainere:

Conserua, quaere, parce, fac quamplurimum

Illis relinquo. gloriam tu istam obtine:

Mea, quae praeter spem evenere, utantur sine:

De summa nihil decedet: quod hinc accesserit, 30

Id de lucro putato esse omne. haec si voles

In animo vere cogitare, Demea,

Et mihi, et tibi, et illis, demseris molestiam.

D. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. M. mane:

Scio; istuc ibam. multa in homine, Demea, 35

Signa insunt, ex quibus conjectura facile fit,

Duo cum idem faciunt, saepe ut possis dicere,

Hoc licet impune facere huic, illi non licet :
Non quo dissimilis res sit, sed quo is qui facit :
Quae ego in illis esse video : ut confidam fore 40
Ita, ut volumus. video sapere, intellegere, in loco
Vereri, inter se amare. scire est liberum
Ingenium, atque. animum : quovis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
Omissiores paulo. o noster Demea, 45
Ad omnia alia aetate sapimus rectius :
Solum unum hoc vitium adfert senectus homi-
nibus ;
Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est :
Quod illos sat aetas acuet. D. ne nimium modo
Bonae tuae istae nos rationes, Micio, 50
Et tuus iste animus aequus subvortat. M. tace,
Non fiet. mitte jam istaec : da te hodie mihi :
Expurge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,
Faciendum est : caeterum rus cras cum filio
Cum primo lucu ibo hinc. M. de nocte censeo : 55
Hodie modo hilarum te fac. D. et istam psaltriam
Una illuc mecum hinc abstraham. M. pugnaveris.
Eo pacto prorsum illi alligaris filium :
Modo facito, ut illam serves. D. ego istuc videro,
Atque ibi favillae plena, fumi ac pollinis 60
Coquendo sit faxo, et molendo : praeter haec,
Meridie ipso faciam ut stipulam colligat.
Tam excoctam reddam atque atram, quam carbo
est, M. placet. Nunc

Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium
Tum etiam si nolit, cogam, ut cum illa una
cubet. 65

D. Derides? fortunatus, qui isto animo fles.

Ego sentio—M. ah, pergisne? D. jam jam desino.

M. I ergo intro, et, cui rei est, ei rei hunc sumamus diem.

ACTUS V. SCENA II.

DEMEA.

NUnquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,

Quin res, aetas, usus, semper aliquid apporet novi,

Aliquid moneat: ut illa, quae te scire credas, nescias;

Et, quae tibi putaris prima, in experiundo ut repudies.

Quod nunc mi evenit. nam ego vitam duram, quam vixi usque adhuc, 5

Prope jam excursu spatio, mitto: id quamobrem? re ipsa repperi,

Facilitate nihil esse homini melius, neque clementia.

S 4

Id

Id esse verum, ex me, atque ex fratre, cuius facile est noscere.

Ille suam semper egit vitam in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli laedere os, arridere omnibus: 10

Sibi vixit: sibi sumtum fecit: omnes benedicunt, amant.

Ego, ille agrestis, saevus, tristis, parcus, truculentus, tenax,

Duxi uxorem: quam ibi miseriam vidi? nati filii,

Alia cura: heia autem, dum studeo illis ut quamplurimum

Facerem, contrivi in quaerendo vitam, atque aetatem meam: 15

Nunc, exacta aetate, hoc fructi pro labore ab iis fero,

Odium. ille alter sine labore patria potitur comoda:

Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia:

Illum diligunt: apud illum sunt ambo: ego desertus sum.

Illum, ut vivat, optant; meam autem mortem expectant scilicet. 20

Ita eos, meo labore eductos maxumo, hic fecit suos

Paulo

Paulo sumtu. miseriam omnem ego capio ; hic
potitur gaudia.

Age, age, nunc jam ; experiamur porro contra,
ecquid ego possiem

Blande dicere, aut benigne facere, quando huc
provocat.

Ego quoque a meis me amari et magni pendi
postulo. 25

Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores
feram.

Deerit : id mea minime refert, qui sum natu
maxumus.

ACTUS V. SCENA III.

SYRUS, D E M E A.

HEUS Demea, rogat frater, ne abeas lon-
gius.

D. Quis homo ? o Syre noster, salve : quid fit ?
quid agitur ?

s. Recte. D. optume est. jam nunc haec tria pri-
mum addidi

Praeter naturam, o noster, quid fit ? quid agitur ?

Servom haud inliberalem praebes te, et tibi 5

Lubens bene faxim. s. gratiam habeo. D. atqui, Syre,

Hoc verum est, et ipsa re experiere propediem.

ACTUS

ACTUS V. SCENA IV.

G E T A, D E M E A.

H E R A, ego huc ad hos proviso, quam mox
virginem

Accersant. sed eccum Demeam. salvus fies.

D. Oh ! qui vocare ? G. Geta. D. Geta, homi-
nem maxumi

Pretii esse te hodie judicavi animo meo.

Nam is mihi profecto est servus spectatus fatis, 5

Cui dominus curae est, ita uti tibi sensi, Geta :

Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit,

Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,

Et bene procedit. G. bonus es, cum haec exis-
tumas.

D. Paulatim plebem primulum facio meam. 10

ACTUS V. SCENA V.

A E S C H I N U S, D E M E A, S Y R U S. G E T A.

O Ccidunt me, equidem : dum nimis sanctas
nuptias

Student facere, in apparando consumunt diem.

D. Quid agitur, Aeschine ? A E. ehem, pater mi,
tu hic eras ?

D. Tuus

D. Tuus hercle vero et animo, et natura pater,
Qui te amat plus quam hosce oculos. sed cur non
domum

Uxorem accerfis? AE. cupio: verum hoc mihi
morae est,

Tibicina, et hymenaeum qui cantent. D. eho,
Vin' tu huic seni auscultare? AE. quid? D. missa
haec face,

Hymenaeum, turbas, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam jube dirui, 10
Quantum potest; hac transfer; unam fac domum:
Transduce et matrem et familiam omnem ad nos.

AE. placet,

Pater lepidissime. D. euge, jam lepidus vocor.
Fatri aedes fient perviae: turbam domum
Adducet; sumtum admittet; multa: quid mea?
Ego lepidus in eo gratiam. jube nunc iam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.

Syre, cessas ire, ac facere? S. quid ergo? D. dirue.
Tu, illas, abi, et traduce. G. di tibi, Demea
Bene faciant, cum te video nostrae familiae 20
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
Quid tu ais? AE. sic opinor. D. multo rectius est,
Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam. AE. nihil enim vidi melius, mi pater.
D. Sic soleo. sed ecce, Micio egreditur foras. 25

ACTUS

ACTUS V. SCENA VI.

MICIO, DEMEA, AESCHINUS.

JUBET frater? ubi is est? tune jubes hoc;
Demea?

D. Ego vero jubeo, et hac re et aliis omnibus
Quam maxume unam facere nos hanc familiam;
Colere, adjuvare, adjungere. AE. ita quaeso,
pater.

M. Haud aliter censeo. D. imo hercle ita nobis
decet. 5

Primum, hujus uxoris est mater. M. quid postea?

D. Proba et modesta. M. ita aiunt. D. natu gran-
dior.

M. Scio. D. parere jam diu haec per annos non
potest:

Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est,
M. quam hic rem agit?

D. Hanc te aequum est ducere; et te operam,
ut fiat, dare. 10

M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te, in-
quam. M. ineptis. D. si tu sis homo,

Hic faciat. AE. mi pater. M. quid? tu autem
huic, asine, auscultas? D. nihil agis.

Fieri aliter non potest. M. deliras. AE. sine te
exorem, mi pater. M. In-

M. Infanis? aufer. D. age, da veniam filio. M.
fatin' fanus es?

Ego novus maritus anno demum quinto et sexa-
gesimo

15

Fiam, atque anum decrepitam ducam? idne
estis auctores mihi?

AE. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem?
de te largitor, puer.

D. Age, quid, si quid te majus oret? M. quasi
non hoc sit maxumum.

D. Da veniam. AE. ne gravere. D. fac, promitte.
M. non omittitis?

AE. Non, nisi te exorem. M. vis est haec quidem.
D. age prolixè, Micio.

20

M. Etsi hoc mihi pravum, ineptum, absurdum,
atque alienum a vita mea

Videtur; si vos tantopere istuc voltis, fiat. AE.
bene facis:

Merito te amo. D. verum quid ego dicam? hoc
confit quod volo.

Quid nunc quod restat? Hegio his est cognatus
proximus,

Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere
illi decet.

25

M. Quid facere? D. agelli est hic sub urbe pau-
lulum, quod locitas foras:

Huic demus, qui fruatur. M. paululum id autem?
D. si multum est, tamen

Faci-

Faciundum est: pro patre huic est; bonus est;
noster est: recte datur.

Postremo, non meum illud verbum facio, quod
tu, Micio,

Bene et sapienter dixi dudum: vitium commune
omnium est, 30

Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus.
hanc maculam nos decet

Effugere. dictum est vere, et ipsa re fieri oportet.

M. Quid istic? dabitur quidem, quando hic volt.

AE. mi pater.

D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore et
animo. M. gaudeo.

D. Suo sibi gladio hunc jugulo. 35

ACTUS V. SCENA VII.

SYRUS, DEMEA, MICIO, AESCHINUS.

FACTUM est, quod iusti, Demea.

D. Frugi homo es. ego edepol hodie, mea
quidem sententia,

Judico, Syrum fieri, esse aequom, liberum. M.
istunc liberum?

Quodnam ob factum? D. multa. S. o noster De-
mea, edepol vir bonus es:

Ego istos vobis usque a pueris curavi ambos se-
dulo; Docui,

Docui, monui, bene praecepi semper, quae potui, omnia. 6

D. Res apparet. et quidem porro haec; opsonare, cum fide

Scortum adducere, apparare de die convivium: Non mediocris hominis haec sunt officia. s. o lepidum caput!

D. Postremo, hodie in psalteria istac emunda hic adjutor fuit, 10

Hic curavit: prodesse aequom est: alii meliores erunt.

Denique hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? AE. cupio. M. si quidem

Tu vis; Syre, cho, accede huc ad me, liber esto: s. bene facis.

Omnibus gratiam habeo, et seorsum tibi praeterca, Demea.

D. Gaudeo. AE. et ego. s. credo. utinam hoc perpetuum fiat gaudium, 15

Phrygiam ut uxorem meam una mecum videam liberam.

D. Optumam quidem mulierem. s. et quidem tuo nepoti, hujus filio,

Hodie primam mammam dedit haec. D. hercle vero serio,

Siquidem primam dedit, haud dubium quin emitti aequom fiet.

M. Ob

M. Ob eam rem? D. ob eam. postremo, a me
argentum, quanti est, sumito. 20

S. Dii tibi, Demea, omnes semper omnia optata
offerant.

M. Syre, processisti hodie pulchre. D. siquidem
porro, Micio,

Tu tuum officium facies, atque huic aliquid pau-
lulum prae manu

Dederis, unde utatur: reddet tibi cito. M. istoc
vilius.

AE. Frugi homo est. S. reddam hercle: da mo-
do. AE. age, pater. M. post consulam. 25

D. Faciet. S. o vir optime. AE. o pater mi festi-
vissime.

M. Quid istuc? quae res tam repente mores mu-
tavit tuos?

Quod prolubium? quae istaec subita est largitas?
D. dicam tibi.

Ut id ostenderem, quod te isti facilem et festivum
putant,

Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex aequo et
bono, 30

Sed ex assentando, indulgendo, et largiendo,
Micio.

Nunc adeo si ob eam rem vobis mea vita invisa
est, Aeschine,

Quia non justa, injusta, prorsus omnia, omnino
obsequor; Miffa

Missa facio; effundite, emite, facite quod vobis
lubet.

Sed si id vultis potius, quae vos propter adoles-
centiam

35

Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis
parum,

Haec reprehendere et corrigere me, et obsecun-
dare in loco;

Ecce me, qui id faciam vobis. AE. tibi, pater,
permittimus:

Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid
fiet? D. fino

Habeat: in istac finem faciat. AE. istuc recte.
Plaudite.

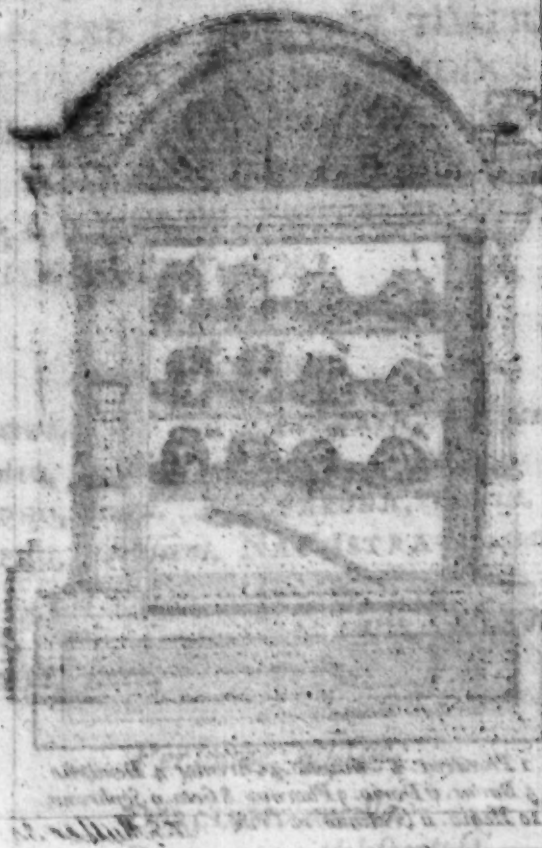
40

CALLIOPIUS RECENSUI.

Multa facio, circumdare, facere quod volo
labet.
sed si id vultis facere, quae vos properat adole-
scantiam
liberos videtur magis impensum cupere, comitatus
parum
hic reprehendere et corrigere me, et obsequere
dare in loco
Hoc me, qui id faciam vobis, ut non patiar
permanere
Ita me, quod facio, quod id facere quod
est, et facere
Hic est in illo facere, ut illic restet
Pauca

CAELIUS: RECENSIT

PHORMIO

PHOR-

1 Phadria. 2 Antipho. 3 Chromas. 4 Demipho.
5 Davus. 6 Dorio. 7 Phormio. 8 Gata. 9 Saphrona.
10 Hegio. 11 Cratinus. 12 Crito.

J. L. Müller Sc.

P. T E R E N T I I

P H O R M I O

ACTA LUDIS ROMANIS, L. POSTUMIO
 ALBINO, L. CORNELIO MERULA AEDIL.
 CUR. EGERE L. AMBIVIVS TURPIO, L.
 ATTILIUS PRAENESTINUS. MODOS FE-
 CIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS IMPARI-
 BUS. TOTA GRAECA APOLLODORU
 EPIDICAZOMENOS. FACTA IV, C. FAN-
 NIO, M. VALERIO COSS.

Personas.

PROLOGUS.	PHAEDRIA, <i>adolescens.</i>
PHORMIO, <i>parasitus.</i>	DAVUS, <i>servus.</i>
DEMIPHO, <i>senex.</i>	SOPHRONA, <i>nutrix.</i>
ANTIPHO, <i>adolescens.</i>	NAUSISTRATA, <i>matrona.</i>
GETA, <i>servus.</i>	HEGIO,
DORIO, <i>leno.</i>	CRATINUS, } <i>advocati.</i>
CHREMES, <i>senex.</i>	CRITO,

Personae mutae.

DORCIUM, *ancilla.*
 PHANIUM, *adolescentula.*

PHORMIONIS ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

CHREMETIS frater aberat peregre Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.

Cbremos clam habebat Lemni uxorem et filiam,
Athenis aliam conjugem, et amantem unice
Gnatum fidicinam. mater e Lemno advenit 5
Athenas: moritur. virgo sola (aberat Cbremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Cum amaret, opera parasiti uxorem accipit.
Pater et Cbremes reversi fremere. dein minas
Triginta dant parasito, ut illam conjugem 10
Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho a patruo agnitam.

P. T E R E N T I I
P H O R M I O.

P R O L O G U S.

Postquam poeta vetus poetam non potest
Retrahere a studio, et transdere hominem
in otium;

Maledictis deterrere, ne scribat, parat:

Qui ita dictitat, quas antehac fecit, fabulas,

Tenui esse oratione, et scriptura levi, 5

Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum

Cervam videre fugere, et sectari canes;

Et eam plorare, orare ut subveniat sibi.

Quod si intellexeret, cum stetit olim nova,

Actoris opera magis stetisse, quam sua: 10

Minus multo audacter, quam nunc laedit, lae-
deret.

Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,

Vetus si poeta non laceffisset prior,

Nullum invenire prologum potuisset novus

Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret: 15

Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus

Palnam esse positam, qui artem tractant musi-
cam.

Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere :

Hic respondere voluit, non laceſſere.

Benedictis ſi certaffet, audiſſet bene: 29

Quod ab illo allatum eſt, ſibi id eſſe relatum
putet.

De illo jam finem faciam dicundi mihi,

Peccandi cum ipſe de ſe finem non facit.

Nunc, quid velim, animum attendite. apporto
novam

Epidicazomenon quam vocant comoediam 25

Graeci, Latini Phormionem nominant ;

Quia, primas partes qui aget, is erit Phormio

Paraſitus, per quem res geretur maxime.

Voluntas voſtra ſi ad poſtam acceſſerit,

Date operam, adeſte aequo animo per ſilentium ; 30

Ne ſimili utamur fortuna, atque uſi ſumus,

Cum per tumultum noſter grex motus loco eſt :

Quem aëtoris virtus nobis reſtituit locum,

Bonitaſque voſtra adjutans, atque aequanimitas.

ACTUS I. SCENA I.

D A V U S.

A M I C U S ſummus meus et popularis Geta
Heri ad me venit : erat ei de ratiuncula

Jam pridem apud me reſſiquum pauxillulum

Num-

Nummorum : id ut conficerem. confeci : affero.

Nam herilem filium ejus duxisse audio 5

Uxorem : ei, credo, munus hoc conraditur.

Quam inique comparatum est, ii, qui minus
habent,

Ut semper aliquid addant divitioribus.

Quod ille unciatim vix de demenso suo,

Suum defrudans genium, comperit miser, 10

Id illa universum abripiet ; haud existumans

Quanto labore partum. porro autem Geta

Ferietur alio munere, ubi hera pepererit :

Porro autem alio, ubi erit puero natalis dies :

Ubi initiabunt : omne hoc mater auferet : 15

Puer causa erit mittundi. sed videon' Getam ?

ACTUS I. SCENA II.

G E T A, D A V U S.

SI quis me quaeret rufus — d. praesto est, de-
fine. g. oh,

At ego obviam conabar tibi, Dave. d. accipe,
hem,

Lectum est ; conveniet numerus quantum debui.

g. Amo te, et non neglexisse habeo gratiam.

d. Praesertim ut nunc sunt mores ; adeo res re-
dit,

T 4

5
Si

Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.

Sed quid tu es tristis? G. egone? nescis quo in metu, et

Quanto in periculo sumus. D. quid istuc est? G. scies,

Modo ut tacere possis. D. abi sis, insciens:

Cujus tu fidem in pecunia perspexeris, 10

Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri est

Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.

G. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem

Nostin'? D. quidni? G. quid? ejus gnatum Phaedriam?

D. Tanquam te. G. evenit, senibus ambobus simul, 15

Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam

Ad hospitem antiquom. is senem per epistolas

Pellexit, modo non montes auri pollicens.

D. Cui tanta erat res, et supererat? G. definas:

Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit. 20

G. Abeuntes ambo hic tum senes me filiis

Relinquunt quasi magistrum. D. o Geta, provinciam

Cepisti duram. G. mihi usus venit, hoc scio.

Memini relinqui me deo irato meo.

Coepti advorsari primo: quid verbis opus est? 25

Seni

Seni fidelis dum sum, scapulas perdidī.

D. Venere in mentem mihi istaec: namque in-
scitia est,

Advorsum stimulum calces. G. coepi his omnia

Facere, obsequi quae vellent. D. scisti uti foro.

G. Noster mali nil quidquam primo. hic Phae-
dria

30

Continuo quandam nactus est puellulam

Citharistriam: hanc amare coepit perditē.

Ea serviebat lenoni impurissimo:

Neque, quod daretur, quidquam: id curarant
patres.

Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,

35

Sectari, in ludum ducere, et reducere:

Nos otiosi operam dabamus Phaedriae.

In quo haec discebat ludo, exadversum illico

Tonstrina erat quaedam. hic solebamus fere

Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum. 40

Interea, dum sedemus illi, intervenit

Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:

Rogamus, quid sit. nunquam aequē, inquit, ac
modo

Paupertas mihi onus visum est et miserum, et
grave.

Modo quandam vidi virginem hic viciniaē 45

Miseram, suam matrem lamentari mortuam.

Ea sita erat exadvorsum: neque illi benevolens,

Neque

Neque notus, neque cognatus, extra unam ani-
culam,

Quisquam aderat, qui adjutaret funus. miseritum
est,

Virgo ipsa facie egregia. quid verbis opus est? 50

Commorat omnes nos. ibi continuo Antipho,

Voltisne eamus visere? alius, censeo,

Eamus; duc nos sodes. imus, venimus,

Videmus. virgo pulchra: et quo magis diceres,

Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. 55

Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:

Lacrumae, vestitus turpis; ut, ni vis boni

In ipsa inesset forma, haec formam exstinguerent.

Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,

Satis scita, inquit: noster vero. D. jam scio: 60

Amare coepit. G. scin' quam? quo evadat, vide.

Postridie ad anum recta pergit: obsecrat,

Ut sibi ejus faciat copiam. illa enim se negat:

Neque eum aequom ait facere: illam civem esse

Atticam,

Bonam, bonis progeneratam: si uxorem velit, 65

Lege id licere facere: sin aliter, negat.

Noster, quid ageret, nescire: et illam ducere

Cupiebat, et metuebat absentem patrem.

D. Non, si redisset, ei pater veniam daret?

G. Ille indotatam virginem atque ignobilem 70

Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?

G. Quid

G. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens; qui, illum dii omnes perduint!

D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam,
dedit.

Lex est, ut orbae, qui sint genere proximi, 75
Iis nubant: et illos ducere eadem haec lex jubet.

Ego te cognatum dicam, et tibi scribam dicam:
Paternum amicum me adsimulabo virginis:

Ad iudices veniemus, qui fuerit pater,
Quae mater, qui cognata tibi fit, omnia haec 80
Configam: quod erit mihi bonum atque com-
modum.

Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.

Pater aderit: mihi paratae lites: quid mea?

Illa quidem nostra erit. D. jocularum audaciam!

G. Persuasum est homini: factum est: ventum
est: vincimur: 85

Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D.
o Geta,

Quid te futurum est? G. nescio hercle. unum
hoc scio:

Quod fors feret, feremus aequo animo. D. placet:
Hem, istuc viri est officium. G. in me omnis spes
mihi est.

D. Laudo. G. ad precatorem adeam, credo, qui
mihi 90

Sic oret: nunc amitte quaeso hunc: caeterum

Posthac

Posthac si quidquam, nihil precor. tantummodo
Non addit; ubi ego hinc abiero, vel occidito.

D. Quid paedagogus ille, qui citharistram?

Quid rei gerit? G. sic, tenuiter. D. non multum
habet

95

Quod det fortasse. G. imo nihil, nisi spem meram.

D. Pater ejus rediit, an non? G. nondum. D.

quid? senem

Quoad expectatis vestrum? G. non certum scio:

Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modo, et

Ad portitores esse delatam: hanc petam. 100

D. Numquid, Geta, aliud me vis? G. ut bene
fit tibi.

Puer, heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc
Dorcio.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO, PHAEDRIA.

ADEON' rem redisse, ut, qui mihi consul-
tum optume velit esse,

Phaедria, patrem ut extimescam, ubi in mentem
ejus adventi venit?

Quod ni fuisssem incogitans, ita eum expectarem,
ut par fuit.

P. Quid istuc est? A. rogitas, qui tam audacis
facinoris mi conscius sis?

Quod

Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,

5

Neu me cupidum eo impulisset, quod mihi principium est mali.

Non potitus essem : fuisset tum illos mihi aegre aliquot dies :

At non quotidiana cura haec angeret animum.
P. audio.

A. Dum exspecto quam mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem.

P. Aliis, quia defit quod amant, aegre est : tibi, quia superest, dolet.

10

Amore abundas, Antipho.

Nam tua quidem hercle certe vita haec expetenda optandaque est.

Ita me di bene ament, ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui,

Jam depecisci morte cupio. tu conjicito caetera, Quid ego ex hac inopia nunc capiam, et quid tu ex istac copia :

15

Ut ne addam, quod sine sumtu, ingenuam, liberalem nactus es :

Quod habes, ita ut voluisti, uxorem sine mala fama palam :

Beatus, ni unum defit, animus qui modeste istaec ferat.

Quod si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.

Ita

Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet
poenitet. 20

A. At tu mihi contra nunc videre fortunatus,
Phaedria,

Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid
velis;

Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi
infelix locum,

Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec retinendi
copia.

Sed quid hoc est? videon' ego Getam currentem
huc advenire? 25

Is est ipse. hei, timeo miser, quam hic nunc
mihi nuntiet rem.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHAEDRIA.

NULLUS es, Geta, nisi jam aliquod tibi
consilium celere repperis,

Ita subito nunc imparatum tanta te impendent
mala:

Quae neque uti devitem scio, neque quomodo me
inde extraham:

Nam non potest celari nostra diutius jam au-
dacia:

Quae,

Quae, si non astu providentur, me aut herum
peffum dabunt. 5

A. Quidnam ille commotus venit?

G. Tum, temporis punctum mihi ad hanc rem
est: herus adest. A. quid istuc mali est?

G. Quod cum audierit, quod ejus remedium in-
veniam iracundiae?

Loquarne? incendam. taceam? instigem. purgem
me? laterem lavem.

Eheu me miserum! cum mihi paveo, tum Anti-
pho me excruciat animi: 16

Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me re-
tinet. nam, absque eo esset,

Recte ego mihi vidissem, et senis essem ultus ira-
cundiam:

Aliquid convassissem, atque hinc me conjicerem
protinam in pedes.

A. Quam hic fugam aut furtum parat?

G. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut qua quae-
rere insistam via? 15

P. Te nominat. A. nescio quod magnum hoc
nuntio exspecto malum.

P. Ah, sanusne es? G. domum ire pergam: ibi
plurimum est. P. revocemus

Hominem. A. Ita illico. G. hem!

Satis pro imperio, quisquis es. A. Geta. G. ipse
est, quem volui obviam,

A. Cedo,

A. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes,
verbo expedi. 20

G. Faciam. A. eloquere. G. modo apud portum. A.
meumne? G. intellexti. A. occidi. G. hem!

A. Quid agam? P. quid ais? G. hujus patrem
vidisse me, patruum tuum.

A. Nam quod ego huic nunc subito exitio reme-
dium inveniam miser?

Quod si eo meae fortunae redeunt, Phanium,
abs te ut distrahar,

Nulla est mihi vita expetenda. G. ergo istaec
cum ita sint, Antipho, 25

Tanto magis te advigilare aequom est. fortes for-
tuna adjuvat.

A. Non sum apud me. G. atqui opus est nunc
cum maxime ut sis, Antipho:

Nam si senserit te timidum pater esse, arbitra-
bitur

Commeruisse culpam. P. hoc verum est. A. non
possum immutarier.

G. Quid faceres, si aliud quid gravius tibi nunc
faciundum foret? 30

A. Cum hoc non possum, illud minus possem.
G. hoc nihil est, Phaedria: ilicet:

Quid conterimus operam frustra? quin abeo. P.
et quidem ego. A. obsecro,

Quid si adsimulo? satin' est? G. garris. A. vol-
tum contemplamini, hem, Satine

Satine sic est? G. non. A. quid si sic? G. pro-
pemodum. A. quid sic? G. sat est.

Hem! istuc serva; et verbum verbo, par pari,
ut respondeas, 35

Ne te iratus suis saevidicis dictis protelet. A. scio.
G. Vi coactum te esse invitum, lege, iudicio:
tenes?

Sed quis hic est fenex, quem video in ultima pla-
tea? A. ipse est.

Non possum adesse. G. ah, quid agis? quo abis,
Antipho?

Mane, inquam. A. egomet me novi, et pecca-
tum meum: 40

Vobis commendo Phanium, et vitam meam.

P. Geta, quid nunc fiet? G. tu jam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.

Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmetipsos facere oportet, Phaedria. 45

P. Aufer mihi, oportet: quin tu, quid faciam,
impera.

G. Meministin' olim ut fuerit vostra oratio

In re incipiunda ad defendendam noxiam?

Iustam illam causam, facilem, vincibilem, op-
tumam.

P. Memini. G. hem, nunc ipsa ea est opus, aut,
si quid potest, 50

Meliore et callidior. P. fiet sedulo.

G. Nunc prior adito tu: ego in infidiis hic ero
 Succenturiatus, si quid deficies. P. age.

ACTUS I. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHAEDRIA.

ITANE tandem uxorem duxit Antipho in-
 jussu meo?

Nec meum imperium; ac mitto imperium; non
 simultatem meam

Revereri saltem? non pudere? o facinus audax!
 o Geta

Monitor! G. vix tandem. D. quid mihi dicent?
 aut quam causam reperient?

Demiror. G. atqui reperi jam: aliud cura. D.
 an hoc dicet mihi? 5

Invitus feci: lex coegit. audio: fateor. G. places.
 D. Verum scientem, tacitum, causam tradere ad-
 versariis,

Etiamne id lex coegit? P. illud durum. G. ego
 expediam: sine.

D. Incertum est, quid agam, quia praeter spem,
 atque incredibile, hoc mihi obtigit.

Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogi-
 tandum instituire. 10

Quamobrem omnes, cum secundae res sunt maxu-
 me, tum maxime Medi-

Meditari secum oportet, quo pacto advorsam
aerumnam ferant.

Pericla, damna, exilia, peregre rediens semper
cogitet,

Aut fili peccatum, aut uxoris mortem, aut mor-
bum filiae :

Communia esse haec ; fieri posse : ut ne quid ani-
mo sit novum : 15

Quidquid praeter spem eveniat, omne id depu-
tare esse in lucro.

G. O Phaedria, incredibile est, quanto herum
anteo sapientia.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda, he-
rus si redierit :

Molendum usque in pistrino ; vapulandum ; ha-
bendae compedes ;

Opus ruri faciundum. horum nil quidquam ac-
cidet animo novum : 20

Quidquid praeter spem eveniet, omne id depu-
tabo esse in lucro.

Sed quid cessas hominem adire, et blande in
principio alloqui ?

D. Phaedriam mei fratris video filium mihi ire
obviam.

P. Mi patruë, salve. D. salve. sed ubi est Antipho ?

P. Salvum advenire — D. credo : hoc responde
mihi. 25

P. Valet : hic est. sed satin' omnia ex sententia ?

D. Vellem quidem. P. quid istuc est ? D. rogitas, Phaedria ?

Bonas me absente hic confecistis nuptias.

P. Eho, an id succenses nunc illi ? G. artificem probum !

D. Egon' illi non succenseam ? ipsum gestio 30
Dari mi in conspectum, nunc sua culpa ut sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

P. Atqui nil fecit, patruë, quod succenseas.

D. Ecce autem similia omnia : omnes congruunt :
Unum cognoris ; omnes noris. P. haud ita est. 35

D. Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest.

Cum ille est, hic praesto est : tradunt operas
mutuas.

G. Probe horum facta imprudens depinxit fenex.

D. Nam ni haec ita essent, cum illo haud stares,
Phaedria.

P. Si est, patruë, culpam ut Antipho in se ad-
miserit, 40

Ex qua re minus rei foret, aut famae, temperans ;
Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat.
Sed si quis forte, malitia fretus sua,

Infidias nostrae fecit adolescentiae,

Ac vicit ; nostran' culpa ea est, an iudicum ? 45

Qui saepe propter invidiam adimunt diviti,

Aut

Aut propter misericordiam addunt pauperi.

G. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.

D. An quisquam iudex est, qui possit noscere

Tua iusta, ubi tute verbum non respondeas, 50

Ita ut ille fecit? P. functus adolescentuli est

Officium liberalis: postquam ad iudices

Ventum est, non potuit cogitata proloqui:

Ita eum tum timidum ibi obstupescit pudor.

G. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum se-
nem? 55

Here, salve: saluum te advenisse gaudeo. D. oh,

Bone custos, salve, columnen vero familiae,

Cui commendavi filium hinc abiens meum.

G. Jamdudum te omnes nos accusare audio

Immerito, et me horunc' omnium immeritissimo.

Nam quid me in hac re facere voluisti tibi? 61

Servum hominem causam orare leges non sinunt:

Neque testimonii dictio est. D. mitto omnia.

Addo istuc, imprudens timuit adolescens: sino,

Tu servus. verum si cognata est maxume, 65

Non fuit necesse habere; sed, id quod lex jubet,

Dotem daretis; quaereret alium virum.

Qua ratione inopem potius ducebat domum?

G. Non ratio, verum argentum, deerat. D. su-
meret

Alicunde. G. alicunde? nihil est dicto facilius. 70

D. Postremo, si nullo alio pacto, fenore.

U 3

G. Hui,

G. Hui, dixti pulchre, siquidem quisquam crederet

Te vivo. D. non, non sic futurum est, non potest. Egone illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?

Nil suave meritum est. hominem demonstrarier

75

Mihi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.

G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.

G. Jam faxo hic aderit. D. Antipho ubi nunc est? P. foris.

D. Abi, Phaedria; eum require atque adduce huc. P. eo

Recta via quidem illuc. G. nempe ad Pamphilam. D. at

80

Ego deos penates hinc salutatum domum Devortar. inde ibo ad forum, atque aliquot mihi Amicos advocabo, ad hanc rem qui adfient, Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

ACTUS II. SCENA I.

PHORMIO, GETA.

ITANE patris ais conspectum veritum hinc abiisse? G. admodum.

P. Pha-

P. Phanium relictam solam? G. sic. P. et iratum senem?

G. Oppido. P. ad te summa solum, Phormio, rerum dedit:

Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accingere.

G. Obsecro te. P. si rogabit. G. in te spes est. P. eccere,

Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor. G. subveni.

P. Cedo senem: jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.

G. Quid ages? P. quid vis? nisi uti maneat Phanium; atque ex crimine hoc

Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?

G. O vir fortis, atque amicus! verum hoc saepe, Phormio,

Vereor, ne istaec fortitudo in nervum erumpat denique. P. ah,

Non ita est: factum est periculum; jam pedum visa est via.

Quot me censes homines jam deverbasse usque ad necem

Hospites tum cives? quo magis novi, tanto saepius.

Cedo dum, en unquam injuriarum audisti mihi scriptam dicam?

U 4

G. Qui

G. Qui istuc? P. quia non rete accipitri tenditur,
neque miluo,

Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt,
tenditur:

Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.

Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest:

Mihi sciunt nihil esse. dices, ducent damnatum domum. 20

Alere nolunt hominem edacem: et sapiunt mea sententia,

Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere,

G. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.

P. Imo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.

Tene asymbolum venire, unctum, atque lautum e balneis, 25

Otiosum ab animo; cum ille et cura, et sumtu absumentur,

Dum tibi fit, quod placeat? ille ringitur, tu rideas:

Prior bibas; prior decumbas; coena dubia apponitur?

G. Quid istuc verbi est? P. ubi tu dubites, quid sumas potissimum, Haec,

Haec, cum rationem ineas, quam sint suavia, et
quam cara sint; 30

Ea qui praebet, non tu hunc habeas plane praesentem deum?

G. Senex adest, vide quid agas. prima coitio est acerrima:

Si eam sustinueris, postilla jam, ut lubet, ludas licet.

ACTUS II. SCENA II.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

EN unquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam injuriam, quam haec est
mihi?

Adeste quaeso. G. iratus est. P. quin tu hoc age, st.

Jam ego hunc agitabo. proh deum immortalium!
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho? 5

Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
P. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit? G. negat.

D. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.

P. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? G. negat.

P. Quia

P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens;
Neglegitur ipsa. vide, avaritia quid facit. 11

G. Si herum infimulabis malitiae, male audies.

D. O audaciam! etiamne ultro accusatum ad-
venit?

P. Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo jam gran-
dior, 15

Pauper, cui opera vita erat, ruri fere
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat. saepe interea mihi senex
Narrabat, se hunc neglegere cognatum suum:
At quem virum? quem ego viderim in vita op-
timum. 20

G. Videas te, atque illum, ut narras. P. abi in
malam crucem:

Nam, ni ita eum existumassem, nunquam tam
graves

Ob hanc inimicitias caperem in vestram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam inliberaliter.

G. Pergin' hero absenti male loqui, impurissime?

P. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem,
carcer? D. Geta. 26

G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.

P. Responde. G. quis homo est? hem. D. tace.
G. absenti tibi

Te indignas, seque dignas, contumelias

Nun-

Nunquam cessavit dicere hodie. D. ohs, define. 36

Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,

Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas :

Quem amicum tuum ais fuisse istum ? explana mihi :

Et qui cognatum me sibi esse diceret.

P. Proinde expiscare, quasi non nosset. D. nossem ?

P. ita.

35

D. Ego me nego : tu, qui ais, redige in memoriam.

P. Eho, tu sobrinum tuum non noras ? D. enecas :

Dic nomen. P. nomen ? maxume. D. quid nunc taces ?

P. Perii hercle, nomen perdidi. D. hem, quid ais ? P. Geta,

Si meministi id quod olim dictum est, subjice.

hem,

40

Non dico : quasi non noris, tentatum advenis.

D. Egon' autem tento ? G. Stilpho. P. atque adeo, quid mea ?

Stilpho est. D. quem dixti ? P. Stilphonem, inquam, noveras ?

D. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit

Quisquam isto nomine. P. itane ? non te horum pudet ?

45

At si talentum rem reliquisset decem,

D. Di

D. Di tibi male faciant. P. primus esses memor-
iter

Progeniem voſtram uſque ab avo atque atavo
proferens.

D. Ita ut dicis: ego tum, cum adveniſſem, qui
mihi

Cognata ea eſſet, dicerem: itidem tu face. 59

Cedo, qui eſt cognata? G. eu noſter, recte, heus
tu, cave.

P. Dilucide expedivi, quibus me oportuit
Judicibus. tum, id ſi falſum fuerat, filius

Cur non refellit? D. filium narraſ mihi!

Cujus de ſtultitia dici, ut dignum eſt, non poteſt.

P. At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi, 56

Judicium de eadem cauſa iterum ut reddant tibi:

Quandoquidem ſolus regnas, et ſoli licet

Hic de eadem cauſa bis judicium adipiſcier.

D. Etſi mihi facta injuria eſt, verumtamen, 60

Potius quam lites ſeſter, aut quam te audiam,

Itidem ut cognata ſi ſit, id quod lex jubet

Dotem dare, abduce hanc; minas quinque ac-
cipe.

P. Ha, ha, hae, homo ſuavis! D. quid eſt? num
iniquom poſtulo?

An ne hoc quidem ego adipiſcar, quod juſ pub-
licum eſt?

P. Itane tandem, quaeſo, item ut meretricem ubi
abuſus ſis, Mer-

Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? an,
Ut ne quid turpe civis in se admitteret

Propter egestatem, proxumo iussa est dari,
Ut cum uno aetatem degeret? quod tu vetas. 70

D. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut
quamobrem? P. ohe,

Actum, aiunt, ne agas. D. non agam? imo haud
definam,

Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. fine modo.

P. Postremo tecum nihil rei nobis, Demipho, est:
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua 75
Praeterierat jam ad ducendum aetas. D. omnia
haec

Illum putato, quae ego nunc dico, dicere:

Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo
domo.

G. Iratus est. P. tute idem melius feceris.

D. Itane es paratus facere me advorsum omnia 80
Infelix? P. metuit hic nos, tametsi sedulo

Diffimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin,
quod est

Ferundum, fers? tuis dignum factis feceris,

Ut amici inter nos simus. D. egon' tuam expetam
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim? 85

P. Si concordabis cum illa, habebis, quae tuam
Senectutem oblectet: respice aetatem tuam.

D. Te oblectet: tibi habe. P. minue vero iram.

D. hoc age:

Satis

Satis jam verborum est. nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam: dixi, Phormio. 90
P. Si tu illam attigeris secus, quam dignum est
liberam,

Dicam tibi impingam grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intellego.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINUS, CRITO.

QUANTA me cura, et sollicitudine afficit
Gnatus, qui me et se hisce impedivit nup-
tiis!

Neque mi in conspectum prodit, ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiae.

Abi tu, vis redieritne jam, an nondum, domum. 5

G. Eo. D. videtis quo in loco res haec fiet.

Quid ago? dic, Hegio. H. ego? Cratinum censeo,

Si tibi videtur. D. dic, Cratine. CRA. mene vis?

D. Te. CRA. ego, quae in rem tuam sint, ea ve-
lim facias. mihi

Sic hoc videtur: quod, te absente, hic filius 10
Egit, restitui in integrum, aequom est, et bo-
num:

Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc, Hegio.

H. Ego sedulo hunc dixisse credo. verum ita est,

Quot

Quot homines, tot sententiae : suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus, 15
Rescindi posse : et turpe inceptum est. D. dic,
Crito.

CRI. Ego amplius deliberandum censeo :
Res magna est. H. numquid nos vis? D. fecistis
probe :

Incertior sum multo, quam dudum. G. negant
Redisse. D. frater est expectandus mihi : 20
Is quod mihi dederit de hac re consilium, id se-
quar.

Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
G. At ego Antiphonem quaeram, ut, quae acta
hic sint, sciat.

Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO, GETA.

ENimvero, Antipho, multimodis cum istoc
animo es vituperandus.

Itane te hinc abiisse, et vitam tuam tutandam
aliis dedisse?

Alios tuam rem credidisti, magis quam tete, ani-
madversuros?

Nam, ut ut erant alia, illi certe, quae nunc tibi
domi est, consuleres; Ne

Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur
mali : 5

Cujus nunc miserae spes opesque sunt in te uno
omnes sitae.

G. Et quidem, here, nos jamdudum hic te ab-
sentem incusamus, qui abieris.

A. Teipsum quaerebam. G. sed ea causa nihilo
magis defecimus.

A. Loquere, obsecro; quonam in loco sunt res
et fortunae meae?

Numquid patri subolet? G. nil etiam. A. ecquid
spei porro est? G. nescio. A. ah. 10

G. Nisi Phaedria haud cessavit pro te eniti. A.
nihil fecit novi.

G. Tum Phormio itidem hac re, ut in aliis, stre-
nuum hominem praebuit.

A. Quid is fecit? G. confutavit verbis admodum
iratum senem.

A. Eu Phormio! G. ego, quod potui porro. A.
mi Geta, omnes vos amo.

G. Sic habent principia sese, ut dico: adhuc
tranquilla res est : 15

Mansurusque patrum pater est, dum huc ad-
veniat. A. quid eum? G. ut aiebat,

De ejus consilio sese velle facere, quod ad hanc
rem attinet.

A. Quantus metus est mihi, venire huc saluum
nunc patrum, Geta! Nam

Nam per ejus unam, ut audio, aut vivam aut moriar sententiam.

G. Phaedria tibi adest. A. ubinam? G. eccum ab sua palaeſtra exit foras.

ACTUS III. SCENA II.

PHAEDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

DORIO, audi obſecro. D. non audio. P. parumper. D. quin omittite me.

P. Audi quod dicam. D. at enim taedet jam audire eadem millies.

P. At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere audio.

P. Nequeo te exorare, ut maneat triduum hoc? quo nunc abis?

D. Mirabar, ſi tu mihi quidquam afferres novi.

A. Hei, metuo lenonem, ne quid ſuo ſuat capiti.

G. idem ego metuo.

P. Non mihi credis? D. hariolare. P. ſin fidem do. D. fabulae.

P. Feneratum iſtuc beneficium pulchre tibi dices. D. logi.

P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc eſt. D. ſomnia.

TOM. II.

X

P. Ex-

P. Experire, non est longum. D. cantilenam eandem canis. 10

P. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu—
D. garri modo.

P. Adeon' ingenio esse duro te atque inexorabili,
Ut neque misericordia neque precibus molliri queas?

D. Adeon' te esse incogitantem atque impudentem, Phaedria,

Ut phaleratis dictis ducas me, et meam ductes gratiis? 15

A. Misericordum est. P. hei, veris vincor. G. quam uterque est similis fui?

P. Neque, Antipho alia cum occupatus esset solitudine,

Tum hoc esse mihi objectum malum? A. ah, quid istuc autem est, Phaedria?

P. O fortunatissime Antipho! A. egone? P. cui quod amas, domi est;

Nec cum huiusmodi unquam usus venit ut conflictares malo. 20

A. Mihin' domi'st? immo, id quod aiunt, auribus teneo lupum:

Nam neque, quomodo a me amittam, neque uti retineam, scio.

D. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. heia, ne parum leno fies.

Numquid

Numquid hic confecit? P. hiccine? quod homo
inhumanissimus:

Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit?

A. ain' vendidit? 25

P. Vendidit. D. quam indignum facinus, ancil-
lam aere emtam suo!

P. Nequeo exorare, ut me maneat, et cum illo
ut mutet fidem,

Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab
amicis argentum aufero.

Si non tum dedero, unam praeterea horam ne
oppertus fies.

D. Obtunde. A. haud longum est id quod orat,
Dorio: exoret, sine: 30

Idem hic tibi, quod bene promeritus fueris, con-
duplicaverit.

D. Verba istaec sunt. A. Pamphilamne hac urbe
privari fines?

Tum praeterea horunc' amorem distrahi poterin'
pati?

D. Neque ego, neque tu. G. di tibi omnes id,
quod es dignus, duint.

D. Ego te complures, advorsum ingenium meum,
menses tuli 35

Pollicitantem, et nil ferentem, flentem. nunc
contra, omnia haec;

Repperi, qui det, neque lacrumet. da locum me-
lioribus.

A. Certe hercle, ego si satis commemini, tibi quidem est olim dies,

Quam ad dares huic, praestituta. P. factum. D.
num ego istuc nego?

A. Jam ea praeteriit? D. non; verum haec ei
anteceffit. A. non pudet 40

Vanitatis? D. minime, dum ob rem. G. sterquilinum. P. Dorio,

Itane tandem facere oportet? D. sic sum: si placeo, utere.

A. Siccine hunc decipis? D. imo enimvero, Antipho, hic me decipit:

Nam hic me hujusmodi esse sciebat: ego hunc esse aliter credidi.

Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.

Sed ut ut haec sunt, tamen hoc faciam: cras mane
argentum mihi 46

Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris,
Phaedria,

Mea lege utar, ut potior sit, qui prior ad dandum est. vale.

ACTUS III. SCENA III.

PHAEDRIA, ANTIPHO, GETA.

QUID faciam? unde ego nunc tam subito
huic argentum inveniam miser, Cui

Cui minus nihilo est? quod, hic si pote fuisset
exorarier

Triduum hoc, promissum fuerat. A. itane hunc
patiemur, Geta,

Fieri miserum; qui me dudum, ut dixti, adjuerit
comiter?

Quin, cum opus est, beneficium rursus ei experimur reddere? 5

G. Scio equidem hoc esse aequom. A. age ergo,
solus servare hunc potes.

G. Quid faciam? A. invenias argentum. G. cupio: sed, id unde, edoce.

A. Pater adest hic. G. scio: sed quid tum? A.
ah, dictum sapienti sat est.

G. Itane? A. ita. G. sane hercle pulchre suades:
etiam tu hinc abis?

Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscor
mali, 10

Ni etiam nunc me hujus causa quaerere in malo
jubeas crucem?

A. Verum hic dicit. P. quid? ego vobis, Geta,
alienus sum? G. haud puto:

Sed parumne est, quod omnibus nunc nobis succenset senex,

Ni instigemus etiam, ut nullus locus relinquatur
preci? 14

P. Alius ab oculis meis illam in ignotum abducet
locum? hem; X 3 Tum

Tum igitur dum licet, dumque adsum, loquimini mecum, Antipho:

Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.

P. Quoquo hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,

Aut perire. G. dii bene vortant, quod agas: pe-
detentim tamen.

A. Vide, si quid opis potes adferre huic. G. si
quid? quid? A. quaere, obsecro, 20

Ne quid plus minusve faxit, quod nos post pi-
geat, Geta.

G. Quaero: salvus est, ut opinor. verum enim
metuo malum.

A. Noli metuere: una tecum bona, mala tole-
rabimus.

G. Quantum opus est tibi argenti? loquere. P.
solae triginta minae.

G. Triginta? hui, percara est, Phaedria. P.
istaec vero vilis est. 25

G. Age, age, inventas reddam. P. o lepidum! G.
aufer te hinc. P. jam opus est. G. jam feres.

Sed opus est mihi Phormionem ad hanc rem ad-
jutorem dari.

A. Praesto est: audacissime quidvis oneris im-
pone, et feret:

Solus est homo amico amicus. G. eamus ergo ad
eum ocus. P. Abi

P. Abi vero: dic, praesto ut sit domi. 30

A. Numquid est, quod opera mea vobis opus sit?

G. nil: verum abi domum, et
Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse
exanimatam metu,

Consolare. cessas? A. nihil est, aequè quod faciam lubens.

P. Qua via istuc facies? G. dicam in itinere: modo te hinc amove.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

QUID? qua profectus causa hinc es Lemnum, Chremes,

Adduxtin' tecum filiam? c. non. d. quid ita non?

c. Postquam vidit me ejus mater esse hic diutius,

Simul autem non manebat aetas virginis

Meam negligentiam; ipsam cum omni familia 5

Ad me profectam esse aiebant. d. quid illic tam diu,

Quaeso, igitur commorabare, ubi id audiveras?

c. Pol me detinuit morbus. d. unde? aut qui?

c. rogas?

Senectus ipsa est morbus. sed venisse eas

Salvas audiavi ex nauta qui illas vexerat. 10

X 4

d. Quid

D. Quid gnato obtigerit, me absente, audistin?
Chreme?

C. Quod quidem me factum consilii incertum
facit:

Nam hanc conditionem si cui tulero extrario,
Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine
est.

Te mihi fidelem esse, aequae atque egomet sum
mihi, 15

Sciebam. ille si me alienus affinem volet,

Tacebit, dum intercedet familiaritas:

Sin spreverit me; plus, quam opus est scito, sciet:

Vereorque, ne uxor aliqua hoc resciscat mea.

Quod si fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,

Id restat. nam ego meorum solus sum meus. 21

D. Scio ita esse, et istaec mihi res sollicitudini est:

Neque defetiscar usque adeo experirier,

Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTUS IV. SCENA II.

G E T A,

E G O hominem callidiorem vidi neminem,
Quam Phormionem. venio ad hominem,
ut dicerem

Argentum opus esse, et id quo pacto fieret:

Vix

Vix dum dimidium dixeram, intellexerat :
 Gaudebat : me laudabat : quaerebat senem : 5
 Dis gratias agebat, tempus sibi dari,
 Ubi Phaedriae se ostenderet nihilo minus
 Amicum esse, quam Antiphoni. hominem ad
 forum
 Jussi opperiri : eo me esse adducturum senem.
 Sed eccum ipsum : quis est ulterior ? at at Phae-
 driae 10
 Pater venit. sed quid pertimui autem bellua ?
 An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi
 dati ?
 Commodius esse opinor duplici spe utier.
 Petam hinc, unde a primo institui. si is dat, sat
 est.
 Si ab eo nil fiet, tum hunc adoriar hospitem. 15

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

EXspecto, quam mox recipiat sese Geta :
 Sed patruum video cum patre adstantem.
 hei mihi,
 Quam timeo, adventus hujus quo impellat pa-
 trem !
 e. Adibo hosce. o noster Chremes ! e. salve,
 Geta. g. Ve-

G. Venire saluum volupe est. c. credo. G. quid agitur? 3

c. Multa advenienti, ut fit, nova hic compluria.

G. Ita de Antiphone audistin' quae facta? c. omnia.

G. Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme, Sic circumiri. D. id cum hoc agebam commodum,

G. Nam hercle ego, quoque id agitans mecum sedulo, 10

Inveni, opinor, remedium huic rei. D. quid, Geta?

Quod remedium? G. ut abii abs te, fit forte obviam

Mihi Phormio. c. qui Phormio? G. is, qui istam. c. scio.

G. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.

Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio 15

Vides, inter vos sic haec potius cum bona

Ut componantur gratia, quam cum mala?

Herus liberalis est, et fugitans litium:

Nam caeteri quidem hercle amici omnes modo

Uno ore auctores fuere, ut praecipitem hanc daret. 20

A. Quid hic coeptat? aut quo evadet hodie? G. an legibus

Daturum poenas dices, si illam ejecerit?

Jam id exploratum est. cia, sudabis satis,

Si

Si cum illo inceptas homine : ea eloquentia est.

Verum pone esse victum eum : at tandem tamen

Non capitis ejus res agitur, sed pecuniae. 26

Postquam hominem his verbis sentio mollirier,

Soli sumus nunc hic, inquam : eho, quid vis dari

Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,

Haec hinc faceffat, tu molestus ne fies ? 30

A. Satin' illi di sunt propitii ? G. nam sat scio,

Si tu aliquam partem aequi bonique dixeris,

Ut est ille bonus vir, tria non commutabis

Verba hodie inter vos. D. quis te istaec jussit lo-

qui ?

C. Imo non potuit melius pervenirier 35

Eo, quo nos volumus. A. occidi. D. perge eloqui.

G. A primo homo insanibat. D. cedo, quid pos-

tulat ?

G. Quid ? nimium : quantum libuit. D. dic. G.

si quis daret

Talentum magnum. D. imo malum hercle : ut

nil pudet !

G. Quod dixi adeo ei : quaeso, quid si filiam 40

Suam unicam locaret ? parvi retulit

Non suscepisse. inventa est, quae dotem petat.

Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias ;

Haec denique ejus fuit postrema oratio :

Ego, inquit, jam a principio amici filiam, 45

Ita ut aequom fuerat, volui uxorem ducere :

Nam

Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,
In servitutem pauperem ad ditem dari :

Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quae afferret, qui dissolverem 50
Quae debeo : et etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quae sponsa est
mihi,

Nullam mihi malim, quam istanc, uxorem dari.

A. Utrum stultitia facere ego hunc an militia
Dicam, scientem an imprudentem, incertus sum.

D. Quid, si animam debet ? G. ager oppositus est
pignori ob 55

Decem minas, inquit. D. age age, jam ducat :
dabo.

G. Aediculae item sunt ob decem alias. D. hoi,
hui !

Nimium est. C. ne clama : petito haec a me de-
cem.

G. Uxori emunda ancillula est : tum pluscula 60
Supellestile opus est, opus est sumtu ad nuptias.
His rebus pone sane, inquit, decem minas.

D. Sexcentas proinde scribito jam mihi dicas :
Nil do. impuratus me ille ut etiam irrideat ?

C. Quaeso, ego dabo, quiesce : tu modo filius 65
Fac ut illam ducat, nos quam volumus. A. hei
mihi !

Geta, occidisti me tuis fallaciis.

C. Mea

c. Mea causa ejicitur : me hoc est aequom amittere.

g. Quantum potest, me certiozem, inquit, face, Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem : Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare. 71

c. Jam accipiat : illis repudium renuntiet : Hanc ducat. d. quae quidem illi res vortat male. c. Opportune adeo nunc mecum argentum attuli, Fructum, quem Lemni uxoris reddunt praedia : Id fumam : uxori, tibi opus esse, dixero. 76

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO, GETA.

GETA g. hem. A. quid egisti ? g. emunxi argento fenes.

A. Satin' est id ? g. nescio hercle : tantum jussus sum.

A. Eho, verbero, aliud mihi respondes, ac rogo ?

g. Quid ergo narras ? A. quid ego narrem ? opera tua ad

Restim mihi quidem res rediit planissime. 5

Ut te quidem omnes di deaeque, superi inferi,

Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,

Huic mandes, quod quidem recte curatum velis.

Quid minus utibile fuit, quam hoc ulcus tangere,

Aut

Aut nominare uxorem? injecta est spes patri, 10
 Posse illam extrudi. cedo nunc porro, Phormio
 Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
 Quid fiet? G. non enim duceet. A. novi: cae-
 terum

Cum argentum repetent, nostra causa scilicet
 In nervum potius ibit. G. nihil est, Antipho, 15
 Quin male narrando possit depravarier.
 Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali
 est.

Audi nunc contra jam. si argentum acceperit,
 Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi:
 Spatium quidem tandem apparandis nuptiis. 20
 Vocandi, sacrificandi dabitur paululum:
 Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
 Inde iste reddet. A. quamobrem? aut quid dicet?
 G. rogas?

Quot res post illa monstra evenerunt mihi?
 Introiit in aedes ater alienus canis: 25
 Anguis per impluvium decidit de tegulis:
 Gallina cecinit: interdixit hariolus:
 Aruspex vetuit ante brumam aliquid novi
 Negoti incipere: quae causa est iustissima.
 Haec fient. A. ut modo fiant. G. fient: me vide.
 Pater exit. abi, dic, esse argentum, Phaedriac. 31

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

Quietus esto, inquam: ego curabo, ne quid
verborum duit.

Hoc temere nunquam amittam ego a me, quin
mihi testes adhibeam,

Cum dem: et, quam ob rem, commemorabo.

G. ut cautus est, ubi nil opus est.

c. Atque ita opus est facto: at matura, dum li-
bido eadem haec manet:

Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos rei-
ciat.

G. Rem ipsam putasti. D. duc me ad eum ergo.

G. non moror. c. ubi hoc egeris,

Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc
prius, quam hinc abit:

Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne fue-
censeat;

Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit fami-
liarior:

Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is
voluerit,

Datum esse dotis. D. quid tua, malum, id refert?

c. magni, Demipho.

D. Non

- d. Non fat, tuum officium fecisse, si non id fama approbat ?
- c. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejectam praedicet.
- d. Idem ego istuc facere possum. c. mulier mulieri magis congruet.
- d. Rogabo. c. ubi illas nunc ego reperire possum, cogito. 15

ACTUS IV. SCENA VI.

SOPHRONA, CHREMES.

QUID agam ? quem mihi amicum misera inveniam ? aut cui

Confilia haec referam ? aut unde mihi auxilium petam ?

Nam vereor, hera ne ob meum suasum indigna injuria afficiatur :

Ita patrem adolescentis facta haec tolerare audio violenter.

c. Nam quae haec anus est exanimata, a fratre quae egressa est meo ? 5

s. Quod ut facerem, egestas me impulit ; cum scirem infirmas nuptias

Haec esse ; ut id consularem, interea vita ut in tuto foret.

c. Certe

- c. Certe edepol, nisi me animus fallit, aut parum prospiciunt oculi;
 Meae nutricem gnatae video. s. neque ille investigatur, c. quid ago?
- s. Qui est pater ejus. c. adeon', an maneo, dum ea, quae loquitur, magis cognosco? 10
- s. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est, quod verear. c. ea ipsa est.
- Conloquar. s. quis hic loquitur? c. Sophrona. s. et meum nomen nominat?
- c. Respice ad me. s. di, obsecro vos: estne hic Stilpho? c. non. s. negas?
- c. Concede hinc a foribus paululum istorsum sodes, Sophrona.
- Ne me istoc posthac nomine appellassis. s. quid? non obsecro es, 15
- Quem semper te esse dictitasti? c. ft. s. quid has metuis fores?
- c. Conclusam hic habeo uxorem saevam. verum istoc de nomine
- Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris
- Effutiretis, atque id porro aliqua uxor mea rescisceret.
- s. Istoc pol nos te hic invenire miserae nunquam potuimus. 20
- c. Eho, dic mihi, quid rei tibi est cum familia hac, unde exis? aut Y Ubi

Ubi illae sunt? s. miseram me! c. hem, quid est? vivuntne? s. vivit gnata.

Matrem ipsam ex aegritudine miseram mors consecuta est.

c. Male factum. s. ego autem, quae essem anus deferta; egeus, ignota,

Ut potui, nuptum virginem locavi huic adolescenti,

25

Harum qui est dominus aedium. c. Antiphonine? s. hem, isti ipsi. c. quid?

Duasne is uxores habet? s. au, obsecro, unam ille quidem hanc solam.

c. Quid illam alteram, quae dicitur cognata? s. haec ergo est. c. quid ais?

s. Composito est factum, quo modo hanc amans habere posset

Sine dote, c. di vestram fidem! quam saepe forte temere

30

Eveniunt, quae non audeas optare! offendi adveniens,

Quicum volebam, atque ut volebam, conlocatam filiam.

Quod nos ambo opere maximo dabamus operam, ut fieret,

Sine nostra cura maxuma, sua cura haec sola fecit.

s. Nunc quid opus facto sit, vide. pater adolescentis venit;

35

Eum-

Eumque animo iniquo hoc oppido ferre aiunt.

c. nihil pericli est.

Sed, per deos atque homines, meam esse hanc,

cave resciscat quisquam.

s. Nemo ex me scibit. c. sequere me: intus

caetera audies.

ACTUS V. SCENA I.

DEMIPHO, GETA.

NOstrapte culpa facimus, ut malis expediat
esse,

Dum nimium dici nos bonos studemus et benignos.

Ita fugias, ne praeter casam, quod aiunt. nonne

id sat erat,

Accipere ab illo injuriam? etiam argentum est

ultro objectum,

Ut sit qui vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat.

G. Planissime. D. his nunc praemium est, qui

recta prava faciunt. 6

G. Verissime. D. ut stultissime quidem illi rem

gesserimus.

G. Modo ut hoc consilio possiet discedi, ut istam

ducat.

D. Etiamne id dubium est? G. haud scio, hercle,

ut homo est, an mutet animum.

Y 2

D. Hem,

D. Hem, mutet autem? G. nescio: verum, si forte, dico. 10

D. Ita faciam, ut frater censuit; ut uxorem ejus huc adducam,

Cum ista ut loquatur. tu Geta, abi: praenuntia hanc venturam.

G. Argentum inventum est Phaedriae: de jurgio filetur:

Provisum est, ne in praesentia haec hinc abeat: quid nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto haesitas: vorfuram solves, 15

Geta: praesens quod fuerat malum, in diem abiit: plagae crescunt,

Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,

Nequid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

ACTUS V. SCENA II.

DEMIPHO, NAUSISTRATA, CHREMES.

A Gedum, ut soles, Naufistrata, fac illa ut placetur nobis;

Ut sua voluntate id, quod est faciundum, faciat. N. faciam.

D. Pariter nunc opera me adjuves, ac re dudum opitulata es. N. Factum

N. Factum volo: ac pol minus queo viri culpa,
quam me dignum est.

D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene
parta indiligenter 5

Tutatur: nam ex his praediis talenta argenti bina
Statim capiebat. vir viro quid praestat! D. bina
quaeso?

N. Ac rebus vilioribus multo, tamen duo talenta.
D. hui!

N. Quid haec videntur? D. scilicet. N. virum me
natam vellem:

Ego ostenderem. D. certo scio. N. quo pacto—
D. parce fodes, 10

Ut possis cum illa; ne te adolescens mulier de-
fetiget.

N. Faciam, ut jubes: sed meum virum abs te
exire video. C. hem, Demipho,

Jam illi datum est argentum? D. curavi illico.
C. nollem datum.

Hei, video uxorem: pene plus, quam sat erat.
D. cur nolles, Chreme?

C. Jam recte. D. quid tu? ecquid locutus cum
ista es, quamobrem hanc ducimus? 15

C. Transégi. D. quid ait tandem? C. abduci non
potest. D. qui non potest?

C. Quia uterque utrique est cordi. D. quid istuc
nostra? C. magni. praeter haec,

Cognatam comperi esse nobis. D. quid? deliras?

C. sic erit:

Non temere dico: redi mecum in memoriam. D.

fatis ne sanus es?

N. Au, obsecro, cave, ne in cognatam pecces. D.

non est. C. ne nega:

20

Patris nomen aliud dictum est: hoc tu errasti.

D. non norat patrem?

C. Norat. D. cur aliud dixit? C. nunquamne hodie concedes mihi?

Neque intellegis? D. si tu nil narras? C. perdis.

N. miror quid hoc fiet.

D. Equidem hercle nescio. C. vin' scire? at ita me servet Jupiter,

Ut propior illi, quam ego sum, ac tu, homo nemo est. D. di vostram fidem!

25

Eamus ad ipsam: una omnes nos aut scire, aut nescire, hoc volo. C. ah.

P. Quid est? C. itane parvam mihi fidem esse apud te? D. vin' me hoc credere?

Vin' satis quaesitum mihi istuc esse? age, fiat. quid? illa filia

Amici nostri quid futurum est? C. recte. D. hanc igitur mittimus?

C. Quidni? D. illa maneat? C. sic. D. ire igitur tibi licet, Naufistrata.

30

N. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quam ut coeperas, Ma-

Manere hanc: nam perliberalis visa est, cum vidi, mihi.

D. Quid istuc negoti est? e. jamne operuit offitium? D. jam. C. o Jupiter!

Di nos respiciunt: gnatam inveni nuptam cum tuo filio. D. hem,

Quo pacto id potuit? C. non satis tutus est ad narrandum hic locus.

35

D. At tu intro abi. C. heus, ne filii quidem nostri hoc reseiscant, volo.

ACTUS V. SCENA III.

ANTIPHON.

LAETUS sum, ut ut meae res sese habent, fratri obtigisse quod volt.

Quam scitum est, ejusmodi parare in animo cupiditates,

Quas, cum res advorsae fient, paulo mederi possis.

Hic simul argentum repperit, cura sese expedivit:

Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis,

5

Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefit, in probro sim.

Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostenta

Hujusce habendae, sed ubinam Getam invenire
possum, ut

Rogem, quod tempus conveniundi patris me ca-
pere jubeat?

ACTUS V. SCENA IV.

P H O R M I O, A N T I P H O.

A Rgentum accepi, tradidi lenoni: abduxi
mulierem:

Curavi, propria ea Phaedria ut poteretur: nam
emissa est manu.

Nunc una mihi res etiam restat, quae est confi-
ciunda, otium

A senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot
hos sumam dies.

A. Sed Phormio est. quid ais? P. quid? A.
quidnam nunc facturus Phaedria? 5

Quo pacto satietatem amoris ait se velle absumere?

P. Vicissim partes tuas acturus est. A. quas? P.
ut fugitet patrem.

Te suas rogavit rursus ut ageres; causam ut
pro se diceres.

Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus
sumum

Dicam

Dicam ad mercatum, ancillulam emtum, dudum
quam dixit Geta ;

Ne, cum hic non videant me, conficere credant
argentum suum.

Sed ostium concrepuit abs te. A. vide, qui egredi-
diatur. P. Geta est.

ACTUS V. SCENA V.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

O Fortuna ! o fors fortuna ! quantis com-
moditatibus,

Quam subito, meo hero Antiphoni ope vestra
hunc onerastis diem !

A. Quidnam hic sibi volt ? G. nosque amicos
ejus exonerastis metu !

Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum
hunc onero pallio :

Atque hominem propero invenire, ut haec, quae
contigerint, sciat ?

A. Num tu intellegis, hic quid narret ? P. num
tu ? A. nil. P. tantumdem ego.

G. Ad lenonem hinc ire pergam : ibi nunc sunt.

A. heus, Geta. G. hem tibi.

Num mirum, aut novum est, revocari, cursum
cum institueris ? A. Geta.

G. Per-

G. Pergis hercle: nunquam tu odio tuo me
vinces. A. non manes?

G. Vapula. A. id quidem tibi jam fiet, nisi re-
sistis, verbero. 10

G. Familiariorem oportet esse hunc: minuitur
malum.

Sed isne est, quem quaero, an non? ipse est. P.
congregere actutum. A. quid est?

G. O omnium, quantum est, qui vivont, homo
hominum ornatissime!

Nam sine controversia ab diis solus diligere, An-
tipho.

A. Ita velim: sed, qui istuc credam ita esse, mihi
dici velim. 15

G. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? A.
enecas.

P. Quin tu hinc pollicitationes aufer, et, quod
fers, cedo. G. oh,

Tu quoque hic aderas, Phormio? P. aderam: sed
cessas? G. accipe, hem.

Ut modo argentum tibi dedimus apud forum,
recta domum

Sumus profecti: interea mittit herus me ad ux-
orem tuam. 20

A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam ni-
hil ad hanc rem est, Antipho.

Ubi in gynaeceum ire occipio, puer ad me ac-
currit Mida: 25

Pone

Pone apprehendit pallio, resupinat: respicio:
rogo,

Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro
ad heram accedere.

Sophronia modo fratrem huc, inquit, senis intro-
duxit Chremem: 25

Eumque nunc esse intus cum illis. hoc ubi ego
audivi, ad fores

Suspensio gradu placide ire perrexi: accessi:
astiti:

Animam compressi: aurem admovi: ita animum
coepi attendere,

Hoc modo sermonem captans. A. eu, Geta. G.
hic pulcherrimum

Facinus audivi: itaque pene hercle exclamavi
gaudio. 30

P. Quod? G. quodnam arbitrare? A. nescio.
G. atqui mirificissimum:

Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori
tuae. A. hem,

Quid ais? G. cum ejus olim consuevit matre in
Lemno clanculum.

P. Somnium! utin' haec ignoraret suum patrem?
G. aliquid credito,

Phormio, esse causae. sed me censeri potuisse
omnia 35

Intellegere extra ostium, intus quae inter sese
ipsi egerint? P. At-

P. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. G. imo etiam dabo,

Quo magis credas. patruus interea inde huc egreditur foras :

Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo :

Ait uterque tibi potestatem ejus habendae se dare. 40

Denique ego missus sum, te ut requirerem, atque adducerem.

A. Hem, quin ergo rape me : cessas ? G. fecero. A. o mi Phormio,

Vale. P. vale, Antipho. bene, ita me di ament, factum. gaudeo,

Tantam fortunam de improvviso esse his datam :

Summa eludendi occasio est mihi nunc senes, 45

Et Phaedriae curam adimere argentariam ;

Ne cuiquam suorum aequalium supplex fiet.

Nam idem hoc argentum, ita ut datum est, ingratiis

Ei datum erit : hoc qui cogam, re ipsa repperi.

Nunc gestus mihi voltusque est capiundus novus.

Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum : 51

Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.

Quo me adsimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VI.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DIS magnas merito gratias habeo, atque ago,
Quando evenere haec nobis, frater, prof-
pere.

Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Ut auferamus. P. Demiphonem, si domi est, 5
Visam: ut quod—D. at nos ad te ibamus,
Phormio.

P. De eadem hac fortasse causa. D. ita hercle.
P. credidi.

Quid ad me ibatis? ridiculum! an veremini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta haec mea paupertas est,
tamen 10

Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mi esset
fides.

C. Estne ea ita, ut dixi, liberalis? D. oppido.

P. Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho,
Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date.

Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par fuit,
Postquam, tantopere id vos velle, animum ad-
vorteram. 16

D. At

D. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem :
 Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris ?
 Olim cum honeste potuit, tum non est data :
 Nunc viduam extrudi, turpe est : ferme eadem
 omnia,

20

Quae tute dudum coram me incusaveras.

P. Satis superbe inluditis me. D. qui ? P. rogas ?

Quia ne alteram quidem illam potero ducere.

Nam quo redibo ore ad eam, quam contemserim ?

C. Tum autem Antiphonem video ab sese amit-
 tere

25

Invitum eam; inque. D. tum autem video filium
 Invitum fane mulierem ab se amittere.

Sed transi fodes ad forum, atque illud mihi
 Argentum rursus jube rescribi, Phormio.

P. Quodne ego descripsi porro illis, quibus de-
 bui ?

30

D. Quid igitur fiet ? P. si vis mihi uxorem dare,
 Quam despondisti, ducam : sin est, ut velis

Manere illam apud te, dos hic maneat, Demipho :

Nam non est aequom, me propter vos decipi ;

Cum ego vestri honoris causa repudium alterae 35
 Remiserim, quae dotis tantumdem dabat.

D. I in malam rem hinc cum istac magnificentia,
 Fugitive : etiam nunc credis te ignorarier,

Aut tua facta adeo ? P. irritor. D. tunc hanc
 duceres,

Si

Si tibi daretur? P. fac periculum. D. ut filius 40
Cum illa habitet apud te, hoc vestrum consilium
fuit.

P. Quaeso, quid narras? D. quin tu mihi ar-
gentum cedo.

P. Imo vero uxorem tu cedo. D. in jus ambula.

P. In jus? enimvero, si porro esse odiosi pergitis;

D. Quid facies? P. egone? vos me indotatis
modo 45

Patrocinari fortasse arbitramini:

Etiam dotatis soleo. C. quid id nostra? P. nihil.

Hic quandam noram, cujus vir uxorem—C.
hem. D. quid est?

P. Lemni habuit aliam: C. nullus sum. P. ex
qua filiam

Suscepit: et eam clam educit. C. sepultus sum. 50

P. Haec adeo ego illi jam denarrabo. C. obsecro,

Ne facias. P. oh, tun' is eras? D. ut ludos facit!

C. Missum te facimus. P. fabulae. C. quid vis
tibi?

Argentum quod habes, condonamus te. P. audio:

Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini 55

Inepti vostra puerili sententia?

Nolo, volo: volo, nolo rursus: cape, cedo:

Quod dictum, indictum est: quod modo erat
ratum, irritum est.

C. Quo pacto, aut unde haec hic rescivit? D.
nescio; Nisi,

Nisi, me dixisse nemini, certo scio. 60

c. Monstri, ita me di ament, simile. p. injeci
scrupulum. d. hem,

Hiccine ut a nobis hoc tantum argenti auferat,

Tam aperte irridens? emori hercle satius est.

Animo virili praesentique ut sis, para.

Vides peccatum tuum esse elatum foras, 65

Neque jam id celare posse te uxorem tuam:

Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,

Id nosmet indicare placabilius est.

Tum hunc impuratum poterimus nostro modo

Ulcisci. p. at at, nisi mihi prospicio, haereo: 70

Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.

c. At vereor, ut placari possit. d. bono animo es:

Ego redigam vos in gratiam; hoc fretus, Chreme,

Cum e medio excessit, unde haec suscepta est tibi.

p. Itane agitis mecum? satis astute aggredimini.

Non hercle ex re istius me instigasti, Demipho. 76

Ain' tu? ubi, quae libitum fuerit, peregre fe-
ceris,

Neque hujus sis veritus feminae primariae,

Quin novo modo ei faceres contumeliam;

Venias nunc precibus lautum peccatum tuum? 80

Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,

Ut ne restinguas, lacrumis si exstillaveris.

d. Malum, quod isti di, deaque omnes duint.

Tantane affectum quenquam esse hominem au-
dacia? Non

Non hoc publicitus scelus hinc deportarier 85
In solas terras? c. in id redactus sum loci,
Ut quid agam cum illo, nesciam prorsum. d.
ego scio.

In jus eamus. p. in jus? huc, si quid lubet.
d. Assequere, retine, dum huc ego servos evoco.
c. Enim solus nequeo: accurre. p. una injuria
est 90

Tecum. c. lege agito ergo. p. altera est tecum,
Chreme.

d. Rape hunc. p. sic agitis? enimvero voce est
opus.

Naufistrata, exi. c. os opprime. d. impurum vide,
Quantum valet. p. Naufistrata, inquam. c. non
taces?

p. Taceam? d. nisi sequitur, pugnos in ventrem
ingere. 95

p. Vel oculum exclude. est ubi vos ulciscar probe.

ACTUS V. SCENA VII.

NAUSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

QUI nominat me? d. hem. n. quid istuc
turbæ est, obsecro,

Mi vir? p. hem, quid nunc obstupuisti? n.
quis hic homo est?

TOM. II.

Z

Non

Non mihi respondes? P. hiccine ut tibi respondeat?

Qui hercle, ubi sit, nescit. C. cave isti quidquam creduas.

P. Abi: tange: si non totus friget, me eneca. 5

C. Nihil est. N. quid ergo? quid istic narrat? P. jam scies:

Ausculda. C. pergin' credere? N. quid ego, obsecro,

Huic credam, qui nil dixit? P. delirat miser

Timore. N. non pol temere est, quod tu tam times.

C. Ego timeo? P. recte sane: quando nihil times,

Et hoc nihil est, quod ego dico, tu narra. D. scelus, 11

Tibi narret? P. eho tu: factum est abs te sedulo

Pro fratre. N. mi vir, non mihi narras? C. at. N. quid at?

C. Non opus est dicto. P. tibi quidem: at scito huic opus est.

In Lemno. C. hem, quid ais? D. non taces? P. clam te. C. hei mihi! 15

P. Uxorem duxit. N. mi homo, di melius duint.

P. Sic factum est. N. perii misera. P. et inde filiam

Suscepit jam unam, dum tu dormis. C. quid agimus?

N. Proh

n. Proh di immortales, facinus indignum et malum!

p. Hoc actum est. n. an quidquam hodie est factum indignius? 20

Qui mi, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.

Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distaedet loqui.

Haecine erant itiones crebrae, et mansiones diutinae

Lemni? haecine erat ea, quae nostros fructus minuebat, vilitas?

d. Ego, Naufistrata, esse in hac re culpam meritum non nego, 25

Sed ea quin sit ignoscenda. p. verba fiunt mortuo.

d. Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo.

Vinolentus fere abhinc annos quindecim mulierculam

Eam compressit unde haec nata est, neque postilla unquam attigit.

Ea mortem obiit: e medio abiit: qui fuit in re hac scrupulus. 30

Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, aequo animo hoc feras.

n. Quid ego aequo animo? cupio misera in hac re jam defungier.

Sed quid sperem? aetate porro minus peccaturum
putem?

Jam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma atque aetas nunc magis expetenda
est, Demipho? 35

Quid mihi hic affers, quamobrem exspectem, aut
sperem porro non fore?

P. Exsequias Chremeti, quibus est commodum
ire, hem tempus est.

Sic dabo: age nunc, Phormionem, qui volet,
laceffito:

Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infor-
tunio.

Redeat fane in gratiam: jam supplicii fatis est
mihi. 40

Habet haec, ei quod, dum vivat, usque ad aurem
obganniat.

N. At meo merito, credo. quid ego nunc ea com-
memorem, Demipho,

Singillatim, qualis ego in hunc fuerim? D. novi
aeque omnia

Tecum. N. merito hoc meo videtur factum? D.
minime gentium:

Verum, quando jam accusando fieri infectum non
potest, 45

Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis am-
plius?

P. Enim-

P. Enimvero, priusquam haec dat veniam, mihi
prospiciam et Phaedriae.

Heus, Naufistrata; priusquam huic respondes
temere, audi. N. quid est?

P. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica lenoni de-
dit. 50

C. Hem, quid ais? N. adeon' indignum tibi vi-
detur, filius,

Homo adolescens, unam si habet amicam, tu ux-
ores duas?

Nil pudere? quo ore illum objurgabis? responde
mihi.

D. Faciet, ut voles. N. imo, ut meam jam scias
sententiam,

Neque ego ignosco, neque promitto quidquam,
neque respondeo, 55

Priusquam gnatum videro. ejus judicio permitto
omnia:

Quod is jubebit, faciam. P. mulier sapiens es,
Naufistrata.

N. Satin' tibi est? P. imo vero; pulchre discedo,
et probe,

Et praeter spem. N. tu tuum nomen dic quod
est. P. min'? Phormio,

Vestrae familiae hercle amicus, et tuo summus
Phaedriae. 60

342 P. TERENTIUS &c.

N. Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod
potero, et quae voles,

Faciámque et dicam. P. benigne dicis. N. pol
meritum est tuum.

P. Vin' primum hodie facere, quod ego gaude-
am, Naufistrata,

Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio. P. me
ad coenam voca.

N. Pol vero voco. D. eamus intro hinc. N. fiat.
sed ubi est Phaedria

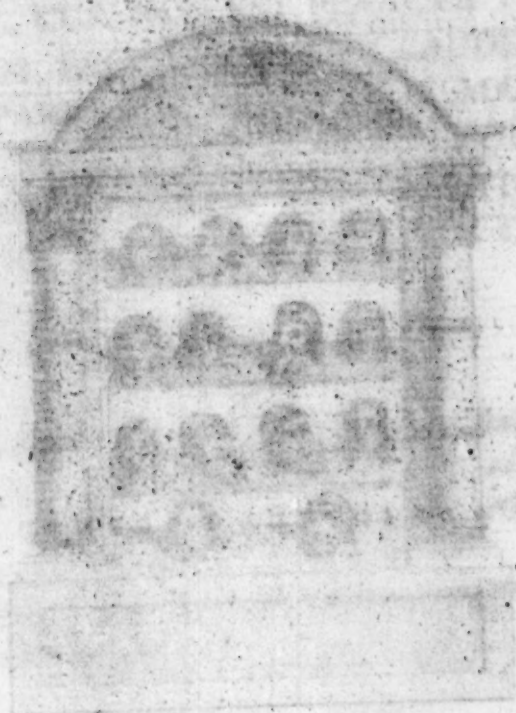
Judex noster? P. jam hic faxo aderit. Vos va-
lete, et plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI,

P. T E-

Н. Е. С. И. К. А.

ИЗДАНИЕ
САНКТ-ПЕТЕРБУРГА
1880

6

J.B. Müller Sc.

P. T E R E N T I I

H E C Y R A

ACTA LUDIS ROMANIS, SEX. JULIO
CAES. CN. CORNELIO DOLABELLA,
AEDIL. CUR. NON EST PERACTA TOTA.
MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII TI-
BIIS PARIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO
COSS. RELATA EST ITERUM LUDIS FU-
NERIBUS. RELATA EST TERTIO, Q.
FULVIO, L. MARCIO AEDILIBUS CURU-
LIBUS.

Personae.

PROLOGUS.	PHIDIPPUS, <i>senex.</i>
PHILOTIS, <i>meretrix.</i>	PAMPHILUS, <i>adolescens.</i>
SYRA, <i>anus.</i>	MYRRHINA, <i>mulier.</i>
PARMENO, <i>servus.</i>	SOSIA, <i>servus.</i>
LACHES, <i>senex.</i>	BACCHIS, <i>meretrix.</i>
SOSTRATA, <i>mulier.</i>	

Personae mutae.

PHILUMENA.
SCIRTUS, *puer.*
NUTRIX.
ANCILLAE *Bacchidis.*

Z 4

Hecy-

HECYRAE ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

UXOREM duxit Pampbilus Philumenam,
 Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit :
 Ejusque, per vim quem detraxit, annulum
 Dederat amicae Bacchidi meretriculae :
 Dein profectus in Imbrum est : nuptam baud attigit.
 Hanc mater utero gravidam, ne id sciat socrus, 6
 Ut aegram ad sese transfert, revenit Pampbilus :
 Deprehendit partum : celat : uxorem tamen
 Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
 Amorem. dum se purgat Bacchis, annulum 10
 Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina.
 Uxorem recipit Pampbilus cum filio.

P. T E R E N T I I
H E C Y R A.

P R O L O G U S.

HECYRA est huic nomen fabulae. haec
cum data

Est nova, novum intervenit vitium et calamitas,
Ut neque spectari, neque cognosci potuerit :
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc haec plane est pro
nova :

5

Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit vendere.
Alias cognostis ejus : quaeso, hanc noscite.

A L T E R P R O L O G U S.

ORATOR ad vos venio ornatu prologi ;
Sinite exorator sim ; eodem ut jure uti
senem

Liceat, quo jure sum usus adolescentior,
Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Ne cum poeta scriptura evanesceret.

5

In his, quas primum Caecili didici novas,

Partim

Partim sum earum exactus, partim vix steti.
 Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
 Spe incerta, certum mihi laborem fustuli.
 Easdem agere coepi, ut ab eodem alias discerem 10
 Novas studiose, ne illum ab studio abducerem.
 Perfeci ut spectarentur: ubi sunt cognitae,
 Placitae sunt. ita poetam restitui in locum,
 Prope jam remotum, injuria advorsarium
 Ab studio, atque ab labore, atque arte musica. 15
 Quod si scripturam sprevissem in praesentia, et
 In deterrendo voluisssem operam sumere,
 Ut in otio esset, potius quam in negotio;
 Deterruisssem facile, ne alias scriberet.

Nunc quid petam, mea causa, aequo animo
 attendite. 20

Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
 Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit ca-
 lamitas.

Eam calamitatem vostra intellegentia
 Sedabit, si erit adjutrix nostrae industriae.
 Cum primum eam agere coepi, pugilum gloria,
 Funambuli eodem accessit expectatio; 26
 Comitum conventus, strepitus, clamor mulierum
 Fecere, ut ante tempus exirem foras.

Vetere in nova coepi uti consuetudine,
 In experiundo ut essem. refero denuo; 30
 Primo actu placeo: cum interea rumor venit,

Datum

Datum iri gladiatores : populus convolat :
 Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
 Ego interea meum non potui tutari locum.
 Nunc turba nulla est : otium, et silentium est. 35
 Agendi tempus mihi datum est : vobis datur
 Potestas condecorandi ludos scenicos.
 Nolite finere per vos artem musicam
 Recidere ad paucos. facite, ut vestra auctoritas
 Meae auctoritati fautrix adjutrixque sit. 40
 Si nunquam avare pretium statui arti meae,
 Et cum esse quaestum in animum induxi maxu-
 mum,

Quam maxime servire vestris commodis ;
 Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
 Studium suum, et se in vestram commisit fidem,
 Ne cum circumventum inique iniqui irrideant. 46
 Mea causa causam accipite, et date silentium,
 Ut lubeat scribere aliis, mihi que ut discere
 Novas expediat, posthac pretio emtas meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

PER pol quam paucos reperias meretricibus
 Fideles evenire amatores, Syra !
 Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi,
 Quam

Quam sancte, ut quivis facile posset credere,
 Nunquam, illa viva, ducturum uxorem domum !
 En, duxit. s. ergo propterea te sedulo 6
 Et moneo, et hortor, ne cuiusquam misereat,
 Quin spolies, mutiles, laceres, quemque nacta
 fis.

P. Utin' eximium neminem habeam? s. neminem:
 Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
 Quin ita paret sese, abs te ut blanditiis suis 11
 Quam minimo pretio suam voluptatem expleat.
 Hiscine tu, amabo, non contra infidiabere?

P. Tamen pol eandem injurium est esse omnibus.
 s. Injurium autem est ulcisci adversarios? 15
 Aut qua via te captent illi, eadem ipsos capi?
 Eheu me miseram! cur non aut istaec mihi
 Aetas et forma est, aut tibi haec sententia?

ACTUS I. SCENA II.

P A R M E N O, P H I L O T I S, S Y R A.

S E N E X si quaeret me, modo isse dicito
 Ad portum percontatum adventum Pamphili.
 Audin', quid dicam, Scirte? si quaeret me, uti
 Tum dicas: si non quaeret, nullus dixeris;
 Alias ut uti possim causa hac integra. 5
 Sed videon' ego Philotium? unde haec advenit?
 Phi-

Philotis, salve multum. PH. o salve, Parmeno.
s. Salve mecastor, Parmeno. PA. et tu edepol,
Syræ.

Dic mihi, Philoti, ubi te oblectasti tam diu?

PH. Minime equidem me oblectavi, quæ cum
milite

10

Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.

PA. Edepol te desiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse sæpe, et te tuum

Consilium contempsisse. PH. non dici potest, 15

Quam cupida eram huc redeundi, abeundi a
milite,

Vosque hic videndi, antiqua ut consuetudine
Agitare inter vos libere convivium.

Nam illi haud licebat nisi praefinito loqui

Quæ illi placerent. PA. haud opinor commode
Finem statuiffe orationi militem. 21

PH. Sed quid hoc negoti est? modo quæ narra-
vit mihi

Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi

Fore, ut ille, hac viva, posset animum inducere

Uxorem habere. PA. habere autem? PH. eho tu,
an non habet? 25

PA. Habet: sed firmæ hæc vereor ut sint nuptiæ.

PH. Ita di deæque faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.

PA. Non

PA. Non est opus prolato : hoc percontarier 29
 Desiste. PH. nempe ea causa, ut ne id fiat palam.
 Ita me di amabunt, haud propterea te rogo, ut
 Hoc proferam, sed ut tacita mecum gaudeam.

PA. Nunquam tam dices commode, ut tergum
 meum

Tuam in fidem committam. PH. ah, noli, Par-
 meno :

Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi, 35
 Quam ego, quae percontor, scire. PA. vera haec
 praedicat :

Et illud mi vitium est maximum. si mihi fidem
 Das te taciturnam, dicam. PH. ad ingenium redis.
 Fidem do, loquere. PA. ausculta. PH. istic sum.

PA. hanc Bacchidem

Amabat, ut cum maxime, tum Pamphilus, 40
 Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit :
 Et haec, communia omnium quae sunt patrum,
 Sese senem esse dicere, illum autem esse unicum.
 Praesidium velle se senectuti suae.

Ille se primo negare : sed postquam acrius 45
 Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
 Pudori' anne amoris obsequeretur magis.
 Tundendo atque odio denique effecit senex :
 Despondit ei gnatam hujus vicini proxumi.

Usque illud visum est Pamphilo neutiquam
 grave,

50
 Donec

Donec jam in ipsis nuptiis, postquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat dari,
Ibi demum ita aegre tulit, ut ipsam Bacchidem
Si adesset, credo, ibi ejus commiseresceret.

Ubicunque datum erat spatium solitudinis, 55

Ut conloqui mecum una posset: Parmeno,
Perii, quid ego egi? in quod me conjeci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miser.

PH. At te di deaque perduint cum isto odio,
Laches.

PA. Ut ad pauca redeam, uxorem deducit do-
mum: 60

Nocte illa prima virginem non attigit:

Quae consecuta est nox, eam nihilo magis.

PH. Quid ais? cum virgine una adolescens cu-
buerit

Plus potus, sese illa abstinere ut potuerit?

Non verisimile dicis: nec verum arbitror. 65

PA. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.

PH. Quid deinde fit? PA. diebus sane pauculis

Post, Pamphilus me solum seducit foras, 69

Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum fiet:

Seque ante, quam eam uxorem duxisset domum,

Sperasse eas tolerare posse nuptias.

Sed, quam decrerim me non esse diutius

Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno, 74

Quin

Quin integram itidem reddam, ut accepi a fuis,
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.

PH. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.

PA. Hoc ego proferre, incommodum mihi esse
arbitror.

Reddi patri autem, cui tu nihil dicas viti,
Superbum est : sed illam spero, ubi hoc cognoverit,
Non posse se mecum esse, abituram denique. 81

PH. Quid interea ? ibatne ad Bacchidem ? PA.
quotidie.

Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multo et magis procax facta illico est.

PH. Non edepol mirum. PA. atque ea res multo
maxume 85

Disjunxit illum ab illa, postquam et ipse se,
Et illam, et hanc, quae domi erat, cognovit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum existumans.

Haec, ita uti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta ; incommoda atque injurias 90
Viri omnes ferre, et tegere contumelias.

Hic animus, partim uxoris misericordia
Devinctus, partim victus hujus injuriis,
Paulatim elapsus est Bacchidi, atque huc trans-
tulit.

Amorem, postquam par ingenium nactus est. 95

Interea in Imbro moritur cognatus senex.

Horunce, ea ad hos rediebat lege hereditas.

Eo

Eo amantem invitum Pamphilum extrudit pater.

Relinquit cum matre hic uxorem : nam senex

Rus abdidit se : huc raro in urbem com meat. 100

PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiae ?

PA. Nunc audies. primum dies complusculos

Bene conveniebat sane inter eas : interim

Miris modis odisse coepit Sofstratam :

Neque lites ullae inter eas, postulatio 105

Nunquam. PH. quid igitur ? PA. si quando ad
eam accefferat

Confabulatum, fugere e conspectu illico,

Videre nolle. denique, ubi non quit pati,

Simulat se a matre accersi ad rem divinam : abit.

Ubi illic dies est complures, accersi jubet. 110

Dixere causam tunc nescio quam : iterum jubet :

Nemo remisit. postquam accersunt saepius,

Aegram esse simulant mulierem. nostra illico

It visere ad eam : admisit nemo. hoc ubi senex

Rescivit, heri ea causa rure huc advenit, 115

Patrem continuo convenit Philumenae.

Quid egerint inter se, nondum etiam scio :

Nisi sane curae est, quorsum eventurum hoc fiet.

Habes omnem rem : pergam quo coepi hoc iter.

PH. Et quidem ego : nam constitui cum quodam
hospite, 120

Me esse illum conventuram. PA. di vortant bene

Quod agas. PH. vale. PA. et tu bene vale, Philotium.

TOM. II.

A a

ACTUS

ACTUS II. SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

PROH deum atque hominum fidem, quod
hoc genus est ! quae haec est conjuratio !
Utin' omnes mulieres eadem aequè studeant no-
lintque omnia ?

Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio
ullam reperiās ?

Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt
nurus.

Viris esse advorsas aequè studium est : similis per-
tinacia est : 5

In eodemque omnes mihi videntur ludo doctae
ad malitiam.

Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis
certo scio.

s. Me miseram, quae nunc, quamobrem accuser,
nescio.

L. Hem, tu nescis ? s. non, ita me di ament,
mi Laches.

Itaque una inter nos agere aetatem liceat. L. di
mala prohibeant ! 10

s. Meque abs te immerito esse accusatam, post-
modo rescisces. L. scio.

Te

Te immerito? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest,

Quae me, et te, et familiam omnem dedecoras,
filio luctum paras?

Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affines, facis;

Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos
committerent. 15

Tu sola exorere, quae perturbes haec tua impudentia.

s. Egone? l. tu, inquam, mulier, quae me omnino lapidem, non hominem, putas.

An, quia ruri crebro esse soleo, nescire arbitramini,

Quo quisque pacto hic vitam vostrarum exigit?
Multo melius, hic quae fiunt, quam illic, ubi
sum assidue, scio: 20

Ideo quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego
ero fama foris.

Jampridem equidem audiui cepisse odium tui
Philumenam:

Minimeque adeo mirum: et, ni id fecisset, magis mirum foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset domum.

Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc
isses foras. 25

At vide, quam immerito aegritudo haec oritur
mi abs te, Sofrata.

Rus habitatum abii, concedens vobis, et rei ser-
viens ;

Sumtus vestros otiumque ut nostra res posset
pati,

Meo labori haud parcens, praeter aequom atque
aetatem meam :

Non te pro his curasse rebus, ne quid aegre esset
mihi ?

30

s. Non mea opera, neque pol culpa, evenit. L.
imo maxume.

Sola hic fuisti : in te omnis haeret culpa sola,
Sofrata.

Quae hic erant, curares, cum ego vos solvi curis
caeteris.

Cum puella anum suscepisse inimicitias non pu-
det ?

Illius dices culpa factum. s. haud equidem dico,
mi Laches.

35

L. Gaudeo, ita me di ament, gnati causa. nam
de te quidem,

Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.

s. Qui scis, an ea causa, mi vir, me odisse adfi-
mulaverit,

Ut cum matre una plus esset ? L. quid ais ? non
signi hoc fat est,

Quod

Quod heri nemo voluit visentem ad eam te intro
admittere ?

40

s. Enim lassam oppido tum esse aiebant ; eo ad
eam non admissa sum.

L. Tuos esse illi mores morbum magis, quam
ullam aliam rem, arbitror :

Et merito adeo : nam vostrarum nulla est, quin
gnatum velit

Ducere uxorem ; et quae vobis placita est condi-
tio, datur.

Ubi duxere impulsu vostro, vostro impulsu eas-
dem exigunt.

45

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS, LACHES, SOSTRATA.

E T S I scio ego, Philumena, meum jus esse,
ut te cogam,

Quae ego imperem, facere: ego tamen patrio
animo victus, faciam

Ut tibi concedam, neque tuae libidini advorfa-
bor.

L. Atque eccum Phidippum optume video. hinc
jam scibo, quid fiet.

Phidippe, etsi ego meis me omnibus scio esse ad-
prime obsequentem ;

5

A a 3

Sed

Sed non adeo, ut mea facilitas corrumpat illorum
animos.

Quod tu si idem faceres, magis in rem et nostram
et vestram id esset.

Nunc video in illarum potestate esse te. P. heia
vero.

1. Adij te heri de filia: ut veni, itidem incertum
amisti.

Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem
hanc, 10

Celare te iras. si quid est peccatum a nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrige-
mus,

Te iudice ipso. sin ea est causa retinendi apud
vos,

Quia aegra est; te mi injuriam facere arbitror,
Phidippe,

Si metuis, satis ut meae domi curetur diligenter. 15

At, ita me di ament, haud tibi hoc concedo, et si
illi pater es,

Ut tu illam salvam magis velis, quam ego: id
adeo gnati causa,

Quem ego intellexi illam haud minus, quam se-
ipsum, magnificare,

Neque adeo clam me est, quam esse eum gravi-
ter laturnum credam, 19

Hoc si rescierit. eo domum studeo haec prius,
quam ille, ut redeat, P. La-

P. Laches, et diligentiam vestram, et benignitatem

Novi: et, quae dicis, omnia esse ut dicis, animum induco.

Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,

Si facere possim ullo modo. L. quae res te facere id prohibet?

Eho, numquidnam accusat virum? P. minime: nam postquam attendi

Magis, et vi coepi cogere ut rediret, sancte adjurat

Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.

Aliud fortasse alii vitii est: ego sum animo leniriatus:

Non possum advorsari meis. L. hem, Softrata! s. hem me miseram!

L. Certumne est istuc? P. nunc quidem, ut videtur. sed numquid vis?

Nam est, quod me transire ad forum jam oportet. L. eo tecum una.

ACTUS II. SCENA III.

S O S T R A T A.

EDEPOL nae nos fumus inique aequae omnes
 invisae viris,
 Propter paucas; quae omnes faciunt dignae ut
 videamur malo.

Nam, ita me di ament, quod me accusat nunc
 vir, sum extra noxiam.

Sed non facile est expurgatu: ita animum in-
 duxerunt, socrus

Omnes esse iniquas. haud pol me quidem: nam
 nunquam secus

Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui
 hoc mi eveniat, scio.

Nisi pol filium multimodis jam exspecto ut redeat
 domum.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS, PARMENO, MYRRHINA.

NEMINI ego plura acerba credo esse ex
 amore homini unquam oblata,

Quam mi. heu me infelicem! hancine ego vi-
 tam parsi perdere?

Hac-

Haccine causa ego eram tantopere cupidus rede-
undi domum ?

Cui quanto fuerat praestabilius, ubivis gentium
agere aetatem,

Quam huc redire, atque haec ita esse miserum
me resciscere ?

5

Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis ob-
jectus labos,

Omne quod est interea tempus, priusquam id
rescitum est, lucro est.

PAR. At sic, citius qui te expedias his aerumnis,
reperias.

Si non redisses, hae irae factae essent multo am-
pliores :

Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio
reverituras.

10

Rem cognosces : iram expedies : rursum in gra-
tiam restitues.

Laevia sunt, quae tu pergravia esse in animum
induxti tuum.

PAM. Quid consolare me ? an quisquam usquam
gentium est aequè miser ?

Priusquam hanc uxorem duxi, habebam alibi
animum amorì deditum :

Jam in hac re ut taceam, cuius facile scitum est
quam fuerim miser :

15

Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam
mi obtrudit pater.

Vix

Vix me illi abstraxi, atque impeditum in ea expediti animum meum,

Vixque huc contuleram; hem, nova res orta est, porro ab hac quae me abstrahat.

Tum matrem ex ea re me, aut uxorem, in culpa inventurum arbitror:

Quod cum ita esse invenero, quid restat, nisi porro ut fiam miser? 20

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet:

Tum uxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit,

Tot meas injurias quae nunquam in ullo patefecit loco.

Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,

Unde ira inter eas intercessit, quae tam permanfit diu. 25

PAR. At quidem hercle parvum: si vis vero veram rationem exsequi,

Non maxumas, quae maxumae sunt interdum irae, injurias

Faciunt: nam saepe est, quibus in rebus aliis ne iratus quidem est,

Cum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.

Pueri inter sese quam pro levibus noxiis iras gerunt? Qua-

Quapropter? quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt. 31

Itidem illae mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sententia:

Fortasse unum aliquod verbum hanc inter eas iram conciverit.

PAM. Abi, Parmeno, intro, ac me venisse nuntia. PAR. hem, quid hoc est? PAM. tace.

PAR. Trepidari sentio, et cursari rursus profum. agetum, ad fores 35

Accede propius. hem, sensistin? PAM. noli fabularier.

Proh Jupiter! clamorem audiui. PAR. tute loqueris, me vetas?

M. Tace, obsecro, mea gnata. PAM. matris vox visa est Philumenae.

Nullus sum. PAR. qui dum? PAM. perii. PAR. quamobrem? PAM. nescio quod magnum malum

Profecto, Parmeno, me celant. PAR. uxorem Philumenam 40

Pavitare nescio quid, dixerunt: id si forte est, nescio.

PAM. Interii: cur mihi id non dixisti? PAR. quia non poteram una omnia.

PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemon' medicum adduxit? PAR. nescio.

PAM. Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum, quidquid est, certum sciam? Quo-

Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam ? 45

Nam si periculum ullum in te inest, perisse me una haud dubium est.

PAR. Non usus facto est mihi nunc hunc intro sequi :

Nam invisos omnes nos esse illis sentio.

Heri nemo voluit Sostratam intromittere.

Si forte morbus amplior factus fiet, 50

Quod sane nolim, maxume heri causa mei,

Servum illico introisse dicent Sostratae :

Aliquid tulisse comminiscuntur mali,

Capiti atque aetati illorum, morbus qui auctus fit :

Hera in crimen veniet, ego vero in magnum malum.

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILUS.

N E S C I O quid jamdudum audio hic tumultuari misera :

Male metuo, ne Philumena magis morbus adgravescat :

Quod te, Aesculapi, et te, Salus, ne quid sit hujus, oro.

Nunc

Nunc ad eam visam. PAR. heus, Sostrata: s.
hem. PAR. iterum istinc excludere.

s. Ehem Parmeno; tune hic eras? perii, quid
faciam misera? 5

Non visam uxorem Pamphili, cum in proxumo
hic sit aegra?

PAR. Non visas? ne mittas quidem visendi causa
quenquam.

Nam qui amat cui odio ipse est, bis facere stulte
duco:

Laborem inanem ipse capit, et illi molestiam
affert.

Tum filius tuus introiit videre, ut venit, quid
agat. 10

s. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit.
s. dis gratiam habeo.

Hem, istoc verbo animus mihi rediit, et cura ex
corde excessit.

PAR. Jam ea te causa maxime nunc huc introire
nolo.

Nam, si remittent quippiam Philumenae dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuo, sola soli, 15
Quae inter vos intervenit, unde ortum est initium
irae.

Atque eccum video ipsum egredi. quam tristis
est! s. o mi gnate.

PAM. Mea mater, salve. s. gaudeo venisse sal-
vom. salvan' Philu-

Philumena est? PAM. meliuscula est. s. utinam
istuc ita di faxint.

Quid tu igitur lacrimas? aut quid es tam tristis?

PAM. recte, mater.

20

s. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente
invasit?

PAM. Ita factum est. s. quid morbi est? PAM.

febris. s. quotidiana? PAM. ita aiunt.

I fodes intro, consequar jam te, mea mater. s.
fiat.

PAM. Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atque
iis onera adjuta.

PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua
redeant? PAM. cessas?

25

ACTUS III. SCENA III.

P A M P H I L U S.

NEQUEO mearum rerum initium ullum
invenire idoneum,

Unde exordiar narrare, quae nec opinanti acci-
dunt,

Partim quae perspexi his oculis, partim quae ac-
cepi auribus:

Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.

Nam modo intro me ut corripui timidus, alio
fuspicans

Morbo

Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, ux-
orem : hei mihi? 6

Postquam me aspexere ancillae advenisse, illico
omnes simul

Laetae exclamant, venit, id quod derepente af-
pexerant.

Sed continuo voltum earum sensi immutari om-
nium,

Quia tam incommode illis fors obtulerat adven-
tum meum. 10

Una illarum interea propere praecucurrit, nun-
tians

Me venisse. ego, ejus videndi cupidus, recta con-
sequor.

Postquam intro adveni, extemplo ejus morbum
cognovi miser.

Nam neque, ut celari posset, tempus spatium
ullum dabat :

Neque voce alia, ac res monebat, ipsa poterat
conqueri. 15

Postquam aspexi ; o facinus indignum ! inquam,
et corripui illico

Me inde, lacrumans, incredibili re atque atroci
percitus.

Mater consequitur : jam ut limen exirem, ad ge-
nua accidit,

Lacrumans misera : miseritum est. profecto hoc
sic est, ut puto, Om-

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque
humiles fumus. 20

Hanc habere orationem mecum principio institit

O mi Pamphile, abs te quamobrem haec abjerit,
causam vides :

Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio
quo improbo :

Nunc huc confugit, te atque alios partum ut ce-
laret suum.

Sed, cum orata ejus reminiscor, nequeo quin
lacrumem miser. 25

Quaeque fors fortuna est, inquit, nobis quae te
hodie obtulit,

Per eam te obsecramus ambae, si jus, si fas
est, uti

Adversa ejus per te tecta tacitaque apud omnes
fient :

Si unquam erga te animo esse amico sensisti eam,
mi Pamphile,

Sine labore hanc gratiam, te, ut sibi des pro illa,
nunc rogat. 30

Caeterum de redducenda id facias, quod in rem
fit tuam :

Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus
consciis.

Nam aiunt tecum post duobus concubuisse men-
sibus :

Tum,

Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic
jam septimus:

Quod te scire, ipsa indicat res. nunc, si potis est,
Pamphile,

Maxume volo, doque operam, ut clam eveniat
partus patrem,

Atque adeo omnes. sed si fieri id non potest, quin
sentiant,

Dicam abortum esse. scio nemini aliter suspectum
fore,

Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum
putent.

Continuo exponetur. hic tibi nihil est quidquam
incommodi: et

Illi miserae indigne factam injuriam contexeris.

Pollicitus sum, et servare in eo certum est, quod
dixi, fidem.

Nam de redducenda, id vero neutiquam honestum
esse arbitror:

Nec faciam: etsi amor me graviter, consuetudo-
que ejus tenet.

Lacrumo, quae posthac futura est vita, cum in
mentem venit,

Solitudoque, o fortuna, ut nunquam perpetuo
es bona!

Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum
reddidit,

Tom. II.

B b

Quem

Quem ego tum consilio missum feci, idem nunc
huic operam dabo.

Adest Parmeno cum pueris: hunc minime est
opus

In hac re adesse: nam olim soli credidi, 50

Ea me abstinuisse in principio, cum data est.

Vereor, si clamorem ejus hic crebro exaudiat,

Ne parturire intellegat. aliquo mihi est

Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILUS.

A IN' tibi, tibi hoc incommodum evenisse
iter?

s. Non hercle verbis, Parmeno, dici potest
Tantum, quam re ipsa navigare incommodum est.

PAR. Itane est? s. o fortunate, nescis quid mali
Praeterieris, qui nunquam es ingressus mare. 5

Nam alias ut mittam miseras, unam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,

Cum interea semper mortem exspectabam miser:
Ita usque advorsa tempestate usi sumus.

PAR. Odiosum! s. haud clam me est: denique
hercle aufugerim 10

Potius, quam redeam, si eo mi redeundum sciam.

PAR. Olim

PAR. Olim quidem te causae impellebant leves,
 Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sofia.
 Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.
 Ite intro. ego hunc adibo, si quid me velit. 15
 Here, etiam nunc tu hic stas? PAM. equidem te
 exspecto. PAR. quid est?

PAM. In arcem transcurso opus est. PAR. cui ho-
 mini? PAM. tibi.

PAR. In arcem? quid eo? PAM. Callidemidem
 hospitem

Myconium, qui mecum una advectus est, con-
 veni.

PAR. Perii. vovisse hunc dicam, si salvus domum
 Redisset unquam, ut me ambulando rumperet. 21

PAM. Quid cessas? PAR. quid vis dicam? an
 conveniam modo?

PAM. Immo, quod constitui, me hodie conventu-
 rum eum,

Non posse, ne frustra illic expectet: vola.

PAR. At non novi hominis faciem. PAM. at fa-
 ciam ut noveris: 25

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, caesus,
 Cadaverosa facie. PAR. di illum perduint.

Quid, si non veniet? maneamne usque ad ves-
 perum?

PAM. Maneto: curre. PAR. non queo: ita de-
 fessus sum.

PAM. Ille abiit. quid agam infelix ? prorsus nescio, 30

Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina, Suae gnatae partum : nam miseret mulieris.

Quod potero faciam tamen, ut pietatem colam : Nam me parenti potius, quam amori, obsequi Oportet. at at, eccum Phidippum, et patrem 35 Video : horfum pergunt. quid dicam hisce, incertus sum.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES, PHIDIPPUS, PAMPHILUS.

DIXTIN' dudum illam dixisse se expectare filium ?

PH. Factum. L. venisse aiunt : redeat. PA. quam causam dicam patri,

Quamobrem non reducam, nescio. L. quem ego hic audiui loqui ?

PA. Certum obfirmare est viam me, quam decrevi persequi.

L. Ipse est, de quo hoc agebam tecum. PA. salve, mi pater. 5

L. Gnate mi, salve. PH. bene factum te advenisse Pamphile,

Et adeo, quod maximum est, saluum atque validum. PA. creditur. L. Ad-

L. Advenis modo ? PA. admodum. L. cedo, quid
reliquit Phania :

Confobrinus noster ? PA. sane hercle homo vo-
luptati obsequens

Fuit, dum vixit: et qui sic sunt, haud multum
heredem juvant: 10

Sibi vero hanc laudem relinquunt: vixit, dum
vixit, bene.

L. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus una
sententia ?

PA. Quidquid est id quod reliquit, profuit. L.
imo obfuit:

Nam illum vivum et salvum vellem. PH. impune
optare istuc licet :

Ille reviviscet jam nunquam. et tamen, utrum
malis, scio. 15

L. Heri Philumenam ad se accersi hic jussit. dic
jussisse te.

PH. Noli fodere: jussi. L. sed eam jam remittet.
PH. scilicet.

PA. Omnem rem scio, ut sit gesta. adveniens au-
divi omnia. L. at

Istos invidos di perdant, qui haec libenter nun-
tiant.

PA. Ego me scio cavisse, ne ulla merito contu-
melia 20

Fieri a vobis posset. idque si nunc memorare hic
velim,

Quam fideli animo et benigno in illam et clementi fui,

Vere possum: ni te ex ipsa haec magis velim resciscere:

Namque eo pacto maxime apud te meo erit ingenio fides,

Cum illa, quae nunc in me iniqua est, aequa de me dixerit. 25

Neque mea culpa hoc discidium evenisse, id testor deos.

Sed quando sese esse indignam deputat matri meae,

Cui concedat, cuius mores toleret sua modestia;

Neque alio pacto componi potest inter eas gratia;

Segreganda aut mater a me est, Phidippe, aut Philumena. 30

Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.

L. Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi accessit tuus,

Cum te postputasse omnes res prae parente intellego.

Verum vide, ne impulsus ira prave insistas, Pamphile.

PA. Quibus iris impulsus nunc in illam iniquus sim? 35

Quae nunquam quidquam erga me commerita est, pater, Quod

Quod nollem: et saepe, quod vellem, meritam
scio.

Amoque, et laudo, et vehementer desidero:

Nam fuisse erga me miro ingenio, expertus sum.

Illique exopto, ut reliquam vitam exigit. 40

Cum eo viro, me qui sit fortunatior;

Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.

PH. Tibi id in manu est, ne fiat. L. si sanus fies,

Jube illam redire. PA. non est consilium, pater:

Matris servibo commodis. L. quo abis? mane: 45

Mane, inquam: quo abis? PH. quae haec est
pertinacia?

L. Dixi, Phidippe, hanc rem aegre laturum
esse cum?

Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.

PH. Non credidi edepol adeo inhumanum fore:

Ita nunc is sibi me supplicaturum putat? 50

Si est, ut velit reducere uxorem, licet:

Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.

L. Ecce autem, tu quoque proterve iracundus es.

PH. Perecontumax redisti huc nobis, Pamphile.

L. Decedet jam ira haec: etsi merito iratus est.

PH. Quia paulum vobis accessit pecuniae, 56

Sublati animi sunt. L. etiam mecum litigas?

PH. Deliberet, renuntietque hodie mihi,

Velitne, an non; ut alii, si huic non sit, fiet.

L. Phidippe, ades, audi paucis. abiit: quid mea?

Postremo inter se tranfigant ipsi, ut lubet : 61
 Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam
 obtemperant :

Quae dico, parvi pendunt. porto hoc jurgium ad
 Uxorem, cujus haec fiunt consilio omnia :

Atque in eam hoc omne, quod mihi aegre est,
 evomam.

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPUS.

P E R I I, quid agam ? quo me vortam ? quid
 viro meo respondebo

Misera ? nam audivisse vocem pueri visus est va-
 gientis :

Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam :

Quod si rescierit peperisse, id qua causa clam me
 habuisse

Dicam, non edepol scio. 5

Sed ostium concrepuit : credo ipsum ad me ex-
 ire : nulla sum.

P. Uxor, ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.

Atque eccam video. quid ais, Myrrhina ? heus,
 tibi dico. M. mihine, mi vir ?

P. Vir ego tuus sum ? tu virum me, aut ho-
 minem deputas adeo esse ?

Nam

Nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi
visus forem, 10

Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M.
quibus? P. at rogitas?

Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. istuc pa-
trem rogare est aequom?

Perii: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est
nuptum, obsecro?

P. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter.
sed demiror,

Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos
celare volueris. 15

Partum; praesertim cum et recte, et tempore suo
pepererit.

Adeon' pervicaci esse animo, ut puerum praepo-
tares perire,

Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam post-
hac scires,

Potius, quam advorsum animi tui lubidinem esset
cum illo nupta?

Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quae
te est penes. 20

M. Misera sum. P. utinam sciam ita esse istuc.
sed nunc mihi in mentem venit,

De hac re quod locuta es olim, cum illum gene-
rum cepimus:

Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati
Cum

Cum eo qui meretricem amaret, qui pernoctaret
foris.

M. Quamvis causam hunc suspicari, quam ipsam
veram, mavolo. 25

P. Multo prius scivi, quam tu, illum habere
amicam, Myrrhina.

Verum id vitium nunquam decrevi esse ego ado-
lescentiae:

Nam id omnibus innatum est. at pol jam aderit,
se quoque etiam cum oderit.

Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessa-
visti usque adhuc,

Ut filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem,
esset ratum. 30

Id, nunc res indicium haec facit, quo pacto fac-
tum volueris.

M. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater
fiem,

Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc ma-
trimonium?

P. Tun' prospicere, aut judicare, nostram in rem
quod sit, potes?

Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum di-
ceret 35

Exeuntem aut introeuntem ad amicam. quid
tum postea,

Si modeste ac raro hoc fecit? nonne ea dissimu-
lare nos

Magis

Magis humanum est, quam dare operam id scire,
qui nos oderit ?

Nam si is posset ab ea sese derepente avellere,
Quicum tot consueffet annos ; non eum homi-
nem ducerem, 40

Nec virum satis firmum gnatae. M. mitte adoles-
centem, obsecro,

Et quae me peccasse ais. abi, solum solus con-
veni :

Roga, velitne uxorem an non. si est, ut dicat
velle se,

Redde : sin est autem, ut nolit, recte ego consu-
lui meae.

P. Siquidem ille ipse non volt, et tu sensisti in eo
esse, Myrrhina, 45

Peccatum ; aderam, cujus consilio ea par fuerat
prospici.

Quamobrem incendor ira, esse ausam facere haec
te injussu meo.

Interdico, ne extulisse extra aedes puerum uf-
quam velis.

Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui pos-
tulem.

Ibo intro, atque edicam servis, ne quoquam efferri
finant. 50

M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem
vivere.

Nam

Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut fiet,
resciverit,

Non edepol clam me est; cum hoc, quod levius
est, tam animo iracundo tulit:

Nec, qua via sententia ejus possit mutari, scio.

Hoc mi unum ex plurimis miseriis relliquom
fuerat malum, 55

Si, puerum ut tollam, cogit, cujus nos qui sit
nescimus pater.

Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris
nosci non quita est:

Neque detractum ei tum quidquam est, qui post
possit nosci, qui fiet:

Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini
abiens annulum.

Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra ne-
queat diutius 60

Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

S O S T R A T A, P A M P H I L U S.

NON clam me est, gnate mi, tibi me esse
suspectam, uxorem tuam

Propter meos mores hinc abisse: et si ea diffimulas
sedulo.

Verum

Verum ita me di ament, itaque obtingant ex te,
quae exopto mihi, ut

Nunquam sciens commerui, merito ut caperet
odium illam mei :

Teque antequam me amare rebar, ei rei firmasti
fidem.

Nam mihi intus tuus pater narravit modo, quo
pacto me habueris

Praepositam amoru tuo. nunc tibi me certum est
contra gratiam

Referre, ut apud me praemium esse positum pie-
tati scias.

Mi Pamphile, hoc et vobis, et meae commodum
famae arbitror :

Ego rus abiturum hinc cum tuo me esse certo de-
crevi patre,

Ne mea praesentia obstet, neu causa ulla restet
reliqua,

Quin tua Philumena ad te redeat. p. quaeso,
quid istuc consili est ?

Illius stultitia victa, ex urbe tu rus habitatum
migres ?

Haud facies : neque finam, ut qui nobis, mater,
maledictum velit,

Mea pertinacia esse dicat factum, haud tua mo-
destia.

Tum, tuas amicas te et cognatas deserere, et
festos dies,

Mea

Mea causa, nolo. s. nihil pol jam istaec mihi
res voluptatis ferunt.

Dum aetatis tempus tulit, perfuncta satis sum :
fatias jam tenet

Studiorum istorum : haec mihi nunc cura est
maxuma, ut ne cui mea

Longinquitas aetatis obstet, mortemve expectet
meam. 20

Hic video me esse invisam immerito : tempus est
concedere.

Sic optume, ut ego opinor, omnes causas prae-
cidam omnibus :

Et me hac suspicione exsolvam, et illis morem
gessero.

Sine me, obsecro, hoc effugere, volgus quod
male audit mulierum.

P. Quam fortunatus caeteris sum rebus, absque
una haec foret, 25

Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem.
s. obsecro, mi Pamphile,

Non tute incommodam rem, ut quaeque est, in
animum induces pati,

Si caetera ita sunt, ut tu vis, itaque ut esse ego
illam existumo ?

Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam.
P. vae misero mihi ! 29

s. Et mihi quidem : nam haec res non minus me
male habet, quam te, gnate mi. ACTUS

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILUS.

QUEM cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi, uxor.

Istuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum possis flectere;

Quod sit faciendum post fortasse, idem hoc nunc si feceris.

s. Fors fuat pol. l. abi rus ergo hinc: ibi ego te, et tu me feres.

s. Spero etastor. l. i ergo intro, et compone, quae tecum simul

5

Ferantur. dixi. s. ita, ut jubēs, faciam. p. pater.

l. Quid vis, Pamphile? p. hinc abire matrem? minime. l. quid ita istuc vis?

p. Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim factururus. l. quid est?

Quid vis facere, nisi reducere? p. equidem cupio, et vix contineor:

Sed non minuam meum consilium. ex usu quod est, id persequar.

10

Credo ea gratia concordēs, si non redducam, fore.

l. Nescias. verum tua refert nihil, utrum illae fecerint,

Quando

Quando haec abierit. odiosa haec est aetas adolescentulis :

E medio aequom excedere est. postremo nos jam fabulae

Sumus, Pamphile, senex, atque anus. 15

Sed video Phidippum egredi per tempus accedamus.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS, LACHES, PAMPHILUS.

TIBI quoque edepol sum iratus, Philumena, Graviter quidem. nam hercle abs te factum est turpiter :

Etsi tibi causa est de hac re : mater te impulit :

Huic vero nulla est. L. opportune te mihi,

Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est ?

PA. Quid respondebo his ? aut quo pacto hoc aperi- am ? 6

L. Dic filiae, rus concessuram hinc Sofstratam :

Ne vereatur, minus jam quo redeat domum. PH.

ah,

Nullam de his rebus culpam commeruit tua :

A Myrrhina haec sunt mea uxore exorta omnia. 10

Mutatio fit : ea nos perturbat, Lache.

PA. Dum ne reducam, turbent porro, quam velint.

PH. Ego,

PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sane perpetuam volo :

Sin est, ut aliter tua fiet sententia, 15

Accipias puerum. PA. sensit peperisse : occidi.

L. Puerum ! quem puerum ? PH. natus est no-
bis nepos :

Nam abducta a vobis praegnans fuerat filia ;
Neque fuisse praegnantem unquam ante hunc
scivi diem.

L. Bene, ita me di ament, nuntias : et gaudeo 20
Natum illum, et tibi illam salvam. sed quid mu-
lieris

Uxorem habes ? aut quibus moratam moribus ?
Nosne hoc celatos tamdiu ? nequeo satis,

Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.

PH. Non tibi illud factum minus placet, quam
mihi, Laches. 25

PA. Etiam si dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, cum eam consequitur alienus
puer.

L. Nulla tibi, Pamphile, hic jam consultatio est.

PA. Perii. L. hunc videre saepe optabamus diem,
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.
Evenit : habeo gratiam dis. PA. nullus sum. 31

L. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.

PA. Pater, si ex me illa liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certo scio,

Non clam me haberet, quae celasse intellego. 35

Nunc, cum ejus alienum esse a me animum sentiam,

Nec conventurum inter nos posthac arbitror,

Quamobrem reducam? L. mater quod suavit sua,

Adolescens mulier fecit, mirandumne id est?

Censen' te posse reperire ullam mulierem, 40

Quae careat culpa? an quia non delinquant viri?

PH. Vosmet videte jam, Lache, et tu Pamphile, Remissan' opus sit vobis, reductan' domum:

Uxor quid faciat, in manu non est mea.

Neutra in re vobis difficultas a me erit. 45

Sed quid faciemus puero? L. ridicule rogas.

Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,

Ut alamus nostrum. PA. quem ipse neglexit pater,

Ego alam? L. quid dixi? cho, an non alamus, Pamphile?

Prodemus, quaeso, potius? quae haec amentia est? 50

Enimvero prorsus jam tacere non queo.

Nam cogis ea, quae nolo, ut, praesente hoc, loquar.

Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?

Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?

Primum, hanc ubi dixi causam, te propter tuam

Matrem

Matrem non posse habere hanc uxorem domi; 56

Pollicita est ea, se concessuram ex aedibus.

Nunc, postquam ademtam hanc quoque tibi
causam vides;

Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.

Erras, tui animi si me esse ignarum putas. 66

Aliquando tandem huc animum ut abducas tuum,

Quam longum spatium amandi amicum tibi
dedi?

Sumtus, quos fecisti in eam, quam animo aequo
tuli?

Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:

Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo. 65

Quae tum, obsecutus mihi, fecisti ut decuerat:

Nunc animum rursus ad meretricem induxi
tuum:

Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam.

Nam in eandem vitam te revolutum denovo

Video esse. PA. mene? L. teipsum: et facis in-
juriam; 70

Confinxis falsas causas ad discordiam,

Ut cum illa vivas, testem hanc cum abs te amo-
veris.

Sensitque adeo uxor: nam ei causa alia quae fuit,

Quamobrem abs te abiret? PH. plane hic divi-
nat: nam id est. 74

PA. Dabo jusjurandum nihil esse istorum tibi.

L. ah,

C c 2

Reduc

Reduc uxorem : aut quamobrem non opus sit,
cedo.

PA. Non est nunc tempus. L. puerum accipias:
nam is quidem

In culpa non est. post de matre videro.

PA. Omnibus modis miser sum : nec, quid agam,
scio :

Tot me nunc rebus miserum concludit pater. 80

Abibo hinc, praefens quando promoveo parum.

Nam puerum injussu, credo, non tollet meo.

Praesertim in ea re cum sit mihi adjutrix socrus.

L. Fugis ? hem, nec quidquam certi respondes
mihi ?

Num tibi videtur esse apud sese ? fine : 85

Puerum, Phidippe, mihi cedo : ego aliam. PH.
maxime.

Non mirum fecit uxor mea, si hoc aegre tulit :

Amarae mulieres sunt, non facile haec ferunt.

Propterea haec ira est : nam ipsa narravit mihi :

Id ego, hoc praesente, tibi nolueram dicere : 90

Neque illi credebam primo. nunc vero palam est.

Nam omnino abhorreere animum huic video nup-
tiis.

L. Quid ergo agam, Phidippe ? quid das consili ?

PH. Quid agas ? meretricem hanc primum ade-
undam censeo :

Oremus : accusemus gravius ; denique 95

Mini-

Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.

L. Faciam, ut mones. eho puer, curre ad Bac-
chidem hanc

Vicinam nostram : huc evoca verbis meis.

Et te oro porro, in hac re adjutor sis mihi. PH.

ah,

Jamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache, 100

Manere affinitatem hanc inter nos volo,

Si ullo modo est ut possit ; quod spero fore.

Sed visne adesse me una, dum istam convenis ?

L. Imo vero abi : aliquam puero nutricem para.

ACTUS IV. SCENA V.

BACCHIS, LACHES.

NON hoc de nihilo est, quod Laches me
nunc conventam esse expetit :

Neopol me multum fallit, quin, quod suspicor,
fit quod velit.

L. Videndum est, ne minus propter iram hanc
impetrem, quam possiem ;

Aut ne quid faciam plus, quod post me minus
fecisse fatius sit.

Aggrediar. Bacchis, salve. 5

B. Salve, Laches. L. credo edepol te nonnihil
mirari, Bacchis,

Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare iussi.

B. Ego pol quoque etiam timida sum, cum venit in mentem, quae sim,

Ne nomen mihi quaestus obstet. nam mores facile tutor.

L. Si vera dicis, nihil tibi est a me pericli, mulier: Nam jam aetate ea sum, ut non fiet peccato mihi ignosci aequom:

Quo magis omnes res cautius, ne temere faciam, accuro:

Nam si facis, facturave es, bonas quod par est facere; Inscitum offerre injuriam tibi, immerenti iniquom est.

B. Est magna ecastor gratia de istac re quam tibi habeam.

Nam qui post factam injuriam se expurget, parum mihi profit.

Sed quid istuc est? L. meum receptas filium ad te Pamphilum. B. ah.

L. Sine dicam. uxorem hanc priusquam duxit, vestrum amorem pertuli.

Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. hic nunc uxorem habet.

Quaere alium firmiorem tibi, dum tempus consulendi est.

Nam neque ille hoc animo erit aetatem, neque pol tu eadem istac aetate.

B. Quis

B. Quis id ait? L. focus. B. mene? L. teipsam.
et filiam abduxit suam :

Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui
est, extinguere.

A. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos
possem fidem,

Sanctius quam iusjurandum, id pollicerer tibi,
Laches,

Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me
Pamphilum.

L. Lepida es. sed scin', quid volo potius fodes
facias? B. quid, cedo?

L. Eas ad mulieres huc intro, atque istuc iusju-
randum idem

Polliceari illis: exple animum iis, teque hoc
crimine expedi.

B. Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc
quaestu, haud faceret, scio;

Ut de tali causa nuptae mulieri se ostenderet.

Sed nolo esse falsa fama gnatum suspectum tuum,
Nec leviozem vobis, quibus est minime aequom,
viderier

Immerito: nam meritis de me est, quod queam,
illi ut commodem.

L. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me
reddidit :

Nam non sunt solae arbitratae hae: ego quoque
etiam credidi.

Nunc cum ego te esse praeter nostram opinionem
comperi ;

Fac eadem ut sis porro : nostra utere amicitia,
ut voles.

Aliter si facis—reprimam me, ne aegre quid-
quam ex me audias.

Verum hoc te moneo unum ; qualis sim amicus,
aut quid possiem, 40

Potius quam inimicus, periculum facias.

ACTUS IV. SCENA VI.

PHIDIPPUS, LACHES, BACCHIS.

NIHIL apud me tibi
Defieri patiar, quin, quod opus sit, benign-
e praebeatur.

Sed cum tu satura atque ebria eris, puer ut satur
fit, facito.

L. Noster socer, video, venit : puero nutricem
adducit.

Phidippe, Bacchis dejerat persancte. P. haecine
ea est ? L. haec est. 5

P. Nec pol istae metuunt deos ; neque has respi-
cere deos opinor.

B. Ancillas dedo : quo lubet cruciatu per me ex-
quire.

Haec

Haec res hic agitur : me facere, Pamphilo ut redeat uxor,

Oportet : quod si perficio, non poenitet me famae,

Solam fecisse id, quod aliae meretrices facere fugitant.

L Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falso

Nobis in re ipsa invenimus. porro hanc nunc experiamur.

Nam si compererit crimini tua se uxor credidisse, Missam iram faciet : fin autem est ob eam rem iratus gnatus,

Quod peperit uxor clam, id leve est. cito ab eo haec ira abscedet.

Profecto in hac re nihil mali est, quod sit discidio dignum.

P. Velim quidem hercle. **L.** exquire : adest : quod satis fit, faciet ipsa.

P. Quid mihi istaec narras ? an quia non tute ipse dudum audisti,

De hac re animus meus ut fit, Laches ? illis modo explete animum.

L. Quaeso edepol, Bacchis, quod mihi es pollicita tute, ut ferves.

B. Ob eam rem vis ergo introeam ? **L.** i, atque exple animum iis, ut credant.

B. Eo :

B. Eo : etsi scio pol iis fore meum conspectum
invisum hodie :

Nam nupta meretrici hostis est, a viro ubi segre-
gata est.

L. At hae amicae erunt, ubi, quamobrem adve-
neris, resciscent.

P. At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi
cognorint : 25

Nam illas errore, et te simul suspicione exsolves.

B. Perii, pudet Philumenae me. sequimini me
intro ambae.

L. Quid est, quod mihi malim, quam quod huic
intellego evenire,

Ut gratiam ineat sine suo dispendio, et mihi profit?

Nam si est, ut haec nunc Pamphilum vere ab se
segregarit ; 30

Scit sibi nobilitatem ex eo, et rem natam, et glo-
riam esse :

Referet gratiam ei, unaque nos sibi opera amicos
junget.

ACTUS V. SCENA I.

P A R M E N O, B A C C H I S.

E D E P O L nae meam herus esse operam de-
putat parvi preti,

Qui

Qui ob rem nullam misit, frustra ubi totum de-
fedi diem,

Myconium hospitem dum exspecto in arce Calli-
demidem.

Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque
venerat,

Accedebam: adolescens, dic sum, quaeso, es tu
Myconius?

Non sum. at Callidemides? non. hospitem ec-
quem Pamphilum

Hic habes? omnes negabant: neque eum quen-
quam esse arbitror.

Denique hercle jam pudebat: abii. sed, quid Bac-
chidem

Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hic
est rei?

B. Parmeno, opportune te offers: propere curre
ad Pamphilum.

P. Quid eo? B. dic me orare, ut veniat. P. ad
te? B. imo ad Philumenam.

P. Quid rei est? B. tua quod nil refert, percon-
tari definas.

P. Nihil aliud dicam? B. etiam, cognosse annu-
lum illum Myrrhinam

Gnatae suae fuisse, quem ipse olim mihi dede-
rat. P. scio.

Tantumne est? B. tantum. aderit continuo, hoc
ubi ex te audiverit. Sed

Sed cessas? P. minime equidem: nam hodie mihi
potestas haud data est:

Ita cursando, atque ambulando totum hunc con-
trivi diem.

ACTUS V. SCENA II.

BACCHIS.

Quantam obtuli adventu meo lactitiam Pam-
philo hodie?

Quot commodas res attuli? quot autem ademi
curas?

Gnatum ei restituo, qui pene harum ipsiusque
opera periit:

Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se
habiturum, reddo:

Qua re suspectus suo patri, et Phidippo fuit, exsolvi.

Hic adeo his rebus annulus fuit initium inveni-
undis.

Nam memini, abhinc menses decem fere ad me
nocte prima,

Confugere anhelantem domum, sine comite, vini
plenum,

Cum hoc annulo. extimui illico. mi Pamphile,
inquam, amabo,

Quid es exanimatus, obsecro? aut unde annu-
lum istum nactus?

Dic

Die mihi. ille. alias res agere se simulare. post-
quam video ;

Nescio quid suspicariet, magis coepi instare, ut
dicat.

Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse :

Dicitque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse :

Eum haec cognovit Myrrhina in digito modo me
habentem :

Rogat, unde sit. narro omnia haec : inde est
cognitio facta,

Philumenam esse compressam ab eo, et filium in-
de hunc natum.

Haec tot propter me gaudia illi contigisse laetor :

Etfi hoc meretrices aliae nolunt ; neque enim est
in rem nostram,

Ut quisquam amator nuptiis laetetur. verum ecastor
Nunquam animum quaesti gratia ad malas addu-
cam partes.

Ego, dum illo licitum est, usa sum benigno, et
lepido, et comi.

Incommode mihi nuptiis evenit, factum fateor.

At pol me fecisse arbitror, ne id merito mihi eve-
niret.

Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda
aequom est ferre.

ACTUS

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, PARMENO, BACCHIS.

VIDE, mi Parmeno, etiam sodes, ut mi
haec certa et clara attuleris :

Ne me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hoc
falso frui.

PAR. Visum est. PAM. certene? PAR. certe. PAM. deus
sum, si hoc ita est. PAR. verum reperies.

PAM. Manedum, sodes. timeo ne aliud credam,
atque aliud nunties.

PAR. Maneo. PAM. sic te dixisse opinor, inve-
nisse Myrrhinam, 5

Bacchidem annulum suum habere. PAR. factum.

PAM. eum, quem olim ei dedi :

Eaque hoc te mihi nuntiare jussit : itane est fac-
tum? PAR. ita, inquam.

PAM. Quis me est fortunatior, venustatisque adeo
plenior?

Egone te pro hoc nuntio quid donem? quid?
quid? nescio.

PAR. Atego scio. PAM. quid? PAR. nihil enim. 10
Nam neque in nuntio, neque in meipso, tibi quid
sit boni, scio.

PAM. Egon', qui ab Orco mortuum me reducem
in lucem feceris, Sinam

Sinam sine munere a me abire? ah, nimum me ingratum putas.

Sed Bacchidem etiam video stare ante ostium:

Me expectat, credo. B. salve, Pamphile. 15

PAM. O Bacchis, o mea Bacchis, servatrix mea!

B. Bene factum, et volupe est. PAM. factis, ut credam, facis:

Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,

Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocumque adveneris,

Semper fiet. B. at tu, ecastor, morem antiquum atque ingenium obtines, 20

Ut unus omnium homo te vivat nunquam ququam blandior.

PAM. Ha, ha, hae! tun' mihi istuc? B. recte amasti, Pamphile, uxorem tuam:

Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, videram.

Perliberalis visa est. PAM. dic verum. B. ita me di ament, Pamphile.

PAM. Dic mihi, harum rerum numquid dixti jam patri? B. nil. PAM. neque opus est; 25

Adeo mutito: placet non fieri hoc itidem, ut in comoediis,

Omnia omnes ubi resciscunt. hic, quos par fuerat resciscere,

Sciunt; quos non autem aequom est scire, neque resciscent, neque scient. B. Imo

B. Imo etiam, qui hoc occultari facilius credas,
dabo :

Myrrhina ita Phidippo dixit, iurijurando meo 30
Se fidem habuisse, et propterea te sibi purgatum.

PAM. optume est :

Speroque hanc rem esse eventuram nobis ex fen-
tētia.

PAR. Here, licetne scire ex te, hodie quid sit quod
feci boni ?

Aut quid istuc est, quod vos agitis ? PAM. non
licet. PAR. tamen suspicor.

Egon' hunc ab Orco mortuum ? quo pacto ?

PAM. nescis, Parmeno,

35

Quantum hodie profueris mihi, et ex quanta
aerumna extraxeris.

PAR. Imo vero scio, neque hoc imprudens feci.

PAM. ego istuc satis scio. PAR. an

Temere quidquam Parmenonem praetereat, quod
facto usus sit ?

PAM. Sequere me intro, Parmeno. PAR. sequor.
equidem plus hodie boni

Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem
unquam. Plaudite.

40

LECTIONES VARIANTES

In ANDRIAM

PROLOG.		lin. 25	UT pernoctant in
A. 1.	S. 3.	9	Qua iure, qua me injuria Bentl.
	5	33	Ex hoc misera sollicita est dia
		59	Res nunc utilior
		64	Sed cur tu abis ab illa
2	2	15	D. scies. Bentl.
	3	24	Alia otiosus
	5	3	Scirem id &c. Hanc vers. delend. crasse Bentl.
3	1	19	Num immemor es
	3	4	Ausentia pauca
	5	4	Ego pretium. Bentl.
		8	Nec quid de me
4	1	9	Res premit denegare
		14	Non verentur, hae voces in plerisque MSS defunt
	3	5	Quem capit dolorem
	4	2	Exprompta malitia
	5	16	Meretrix si facit
		26	Cajus nostri
	6	2	Quae sibi. Bentl.
		3	Pauper viveret Bentl.
		12	Huc me appelli
5	1	20	Neuter tum praesentat
	2	16	Tristis veritas MSS. Dunel.
	3	24	Attamen dicat siue
	4	52	At ita jussi Bentl.
	5	3	Ea propter Bentl.
	6	9	Solus es quem diligant di. Hanc

In EUNUCHUM

PROLOG.		lin. 25	Quia laetit prius
		14	Ne fraderetur
		17	Condonabantur
A. 1	S. 2	25	Hac atque illac porpluo Bentl.
		26	Tacere si vis
		37	Educare pler. MSS.
		39	Interclaudier

LECTIO III VARIANTE I IN EUNUCHUM.

Cestiphonis : oblationem amice et eunuchum
 gratiarum actiones apud deum
 agnus haec coninet
 trates et Cantabrigiae
 Pamphilam vitam apud deum
 ciantem dominam
 puerit Aeschinus mercedem
 nam Demae : eunuchum
 termocinationem
 pueri apud eundem Demae
 et consolatione
 coninet : Cestiphonis
 delusionem Demae
 terventum, atque
 Syrum factam : Micionem
 nem : puerum Aeschinus
 demque cum Micione
 rationem : Demae
 rore in puerum
 tum cum fratre
 in scenam temulentum
 coninet, deprehensum

IN HEAUTONTIMOREUM.

Prologus : eunuchum
 cum multa in comedia
 mentum circa Aeschinum
 45 Amare coepit virginem

IN HEAUTONTIMOREUMENON.

-5500

LEFT HAND VARIANTS

14-00000

A. 1	S. 2	lin.	31	Tu homo medicus esse	nil	2	1. A
			44	In hac rem			
			45	Qui vari fecit Benti			
3	1		13	Ahi praesens		3	
			19	Hic miseria		4	
			54	Hae rationes depreto		2	
	3		7	Quia hodie			
			13	Adco fultus fui		2	2
	3		6	Homini neminem			
	4		6	Quod habeam gratum			
			30	Bono anima esto			
3	1		8	Et ex nate. MSS. quidam hegea nate			
			10	Tali ingenio atque animo			
	3		8	Ulla misericordia			
			26	Animum recipe		2	1
			37	Porro confule		3	
	3		4	Qui alicuius rei est		0	
	4		26	Est iam intra			
			39	Quem exomet produxi			2
	5		5	De palatia hoc			
			44	Quod vos ius			
4	1		18	Tam placidum quasi ovem		2	
	3		16	Credunt ludere Benti			
			17	Inis coram		0	
	4		13	Sed me recessit			
	5		32	Qui illi consuevit			
			34	Praesens praesentem Benti.			
	9		4	Parasitaster paululus			
			9	Cerebrum dispergi			
5	1		31	Putato esse. omnia haec		2	1. A
			55	Cum prima luce			
	5		15	Suntum amittet			
			18	Quid ego			
	6		23	Hoc cum sit Benti.			
	7		18	Prima mammam.			

IN PHORMIONEM

A. S. a lin. 38 Exadverfum. 81 2
44 Vifa off 84 Per.

IN VAVAT

nunciatum
Phanum a
uxor habetur
tur argentum a
quibus ille
ultratae ad
SS. At ex
a partis
Pollicetas
Ut unus

ARGUMENTUM

VITIAM in tenebris
cui anulum
dum igitur
dam ex
fecus
offendit
commotus
et caussa
reticent
nosce
le natum
tinet met
Parmentone
potentia

FINIS

1. F. 1. 1.

